

Lagrådsremiss

Partnerskap och adoption

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 7 februari 2002

Thomas Bodström

Dag Mattsson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslår regeringen att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Det skulle innebära att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn. Vidare föreslås att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. Regeringen skall ge Socialstyrelsen i uppdrag att följa upp konsekvenserna av lagändringarna.

Lagrådsremissen innehåller även ett förslag om tillfällig föräldrapenning till homosexuella sambor.

För att de föreslagna lagändringarna om adoption skall kunna genomföras föreslås att 1967 års europeiska konvention om adoption av barn sägs upp.

Eftersom det inte går att bestämt säga när uppsägningen av 1967 års konvention kan träda i kraft, föreslår regeringen att lagändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

I lagrådsremissen uttalar regeringen att en möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus för lesbiska par inte bör införas innan slutlig ställning har tagits till frågan om hur det rättsliga föräldraskapet för barnet då skall regleras. Regeringen avser att ta upp frågan senare.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	5
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	6
2.4	Förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670).....	8
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd.....	9
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension	10
3	Ärendet och dess beredning.....	11
4	Bakgrund.....	12
5	Adoption	18
6	Särskilt förordnade vårdnadshavare.....	31
7	Internationella åtaganden.....	32
8	Assisterad befruktning	34
9	Tillfällig föräldrapenning för homosexuella sambor	36
10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	37
11	Kostnader	37
12	Författningskommentar.....	38
12.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap	38
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	38
12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	39
12.4	Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1982:670).....	40
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd.....	40
12.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension	40
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet.....	42
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	57
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna till betänkandet.....	82

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap,
2. lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor,
3. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
4. lag om ändring i namnlagen (1982:670),
5. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
6. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 2 § lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 2 §¹

Registrerade partner får varken gemensamt eller var för sig anta adoptivbarn enligt 4 kap. föräldrabalken. Inte heller får registrerade partner enligt 6 kap. 10 a § föräldrabalken utses att gemensamt utöva vårdnaden om en underårig.

Lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen gäller inte för registrerade partner.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 1995:1245.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:813) om homosexuella sambor¹

dels att punkterna 15 och 23 skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny punkt, punkt 24, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

14. 4 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,	
15. 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,	15. 6 kap. 10 a §, 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
16. säkerhetsskyddslagen (1996:627),	

22. 12 § första stycket 2 lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap,	
23. lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden.	23. lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,
	24. 4 kap. 2 § andra stycket a) lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 2001:1142.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 4 och 4 a §§ lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Rätten att uppbära allmänt barnbidrag för ett barn tillkommer, där barnet står under föräldrarnas gemensamma vårdnad, barnets moder eller, om föräldrarna gjort anmälan härom till allmän försäkringskassa, barnets fader. Är den förälder som uppbär bidrag enligt vad nu har sagts till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att delta i vårdnaden, skall rätten att uppbära bidraget i stället tillkomma den andra föräldern. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om ett barn men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem, tillkommer rätten att uppbära allmänt barnbidrag efter anmälan den förälder som barnet bor hos. Står barnet ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, tillkommer rätten att uppbära bidraget den som har vårdnaden om barnet. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, skall vad som nyss har sagts om barnets fader och moder i stället gälla den manlige respektive den kvinnliga vårdnadshavaren. Allmänt barnbidrag lämnas endast om bidragsmottagaren är bosatt i Sverige.

Om vårdnadshavarna är av samma kön, tillkommer rätten att uppbära barnbidrag enligt första stycket första och femte meningarna den äldre av dem eller, om de gjort anmälan om det, den yngre.

I fråga om rätten att uppbära allmänt barnbidrag likställs med föräldrarna, som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Allmän försäkringskassa får på framställning av socialnämnd förordna att allmänt barnbidrag för barn, som genom socialnämndens försorg placerats i enskilt hem, skall uppbäras av den som fostrar barnet. Har barnet placerats i enskilt hem av annan än socialnämnd, får sådant förordnande meddelas på framställning av den som enligt första stycket uppbär bidraget.

4 a §²

Rätten att uppbära flerbarnstillägget tillkommer den som uppbär allmänt barnbidrag för de barn som flerbarnstillägget avser. Om barnbidrag har slutat utges för alla de barn som flerbarnstillägget avser, tillkommer rätten att uppbära flerbarnstillägget barnens vårdnadshavare. Om alla barn som berättigar till flerbarnstillägget är myndiga, eller om barnen

¹ Senaste lydelse 1999:805.

² Senaste lydelse 1997:1316.

saknar vårdnadshavare, tillkommer rätten den eller de föräldrar som barnen stadigvarande sammanbor med.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan *härom*, till mannen.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan *om detta*, till mannen. Är *personerna av samma kön, betalas flerbarnstillägget till den äldre av dem eller, om de gör anmälan om det, till den yngre.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2.4 Förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670)

Härigenom föreskrivs att 2 § namnlagen (1982:670)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar genom adoptionen det namnet.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptivföräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptivföräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn *eller, om adoptivföräldrarna är av samma kön, det efternamn som den äldre av dem bär.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Lagen omtryckt 1982:1134.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Vid växelvis boende betalas underhållsstödet ut till var och en av föräldrarna. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, betalas underhållsstödet ut till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

Om det finns synnerliga skäl, får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till någon annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

Föreslagen lydelse

17 §¹

Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Vid växelvis boende betalas underhållsstödet ut till var och en av föräldrarna. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, betalas underhållsstödet ut till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren. *Är de särskilt förordnade vårdnadshavarna av samma kön, betalas underhållsstödet ut till den äldre av dem eller, om de begär det, till den yngre.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 2000:1390.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 13 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

13 §

Om föräldrarna enligt 11 och 12 §§ var för sig kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § får de, genom anmälan hos allmän försäkringskassa, ange vem av dem som skall tillgodoräknas ett sådant belopp.

Görs inte anmälan enligt första stycket skall beloppet tillgodoräknas den av föräldrarna som, för det år beloppet hänförs till, har lägst pensionsunderlag enligt 4 kap. 2 §. Har ingen av föräldrarna något pensionsunderlag för det året eller har de lika högt underlag, skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern.

Görs inte anmälan enligt första stycket skall beloppet tillgodoräknas den av föräldrarna som, för det år beloppet hänförs till, har lägst pensionsunderlag enligt 4 kap. 2 §. Har ingen av föräldrarna något pensionsunderlag för det året eller har de lika högt underlag, skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern *eller, om föräldrarna är av samma kön, den äldre av dem.*

Vid beräkning enligt andra stycket av pensionsunderlaget skall bortses från pensionsgrundande belopp enligt 10 §. Vidare skall vid sådan beräkning med pensionsgrundande inkomst likställas inkomster som avses i 18 §.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

3 Ärendet och dess beredning

I början av 1980-talet uppmärksammade Utredningen om homosexuellas situation i samhället frågan om två personer av samma kön borde kunna adoptera ett barn gemensamt (SOU 1984:63). Utredningen gjorde bedömningen att det inte borde införas någon sådan möjlighet. Regeringen och riksdagen var av samma mening (prop. 1986/87:124 och bet. 1986/87:LU28). Frågan övervägdes därefter av Partnerskapskommittén. Även Partnerskapskommittén gjorde bedömningen att det inte är lämpligt att homosexuella par kan adoptera gemensamt så länge det inte råder någorlunda enighet bland forskare om vilka konsekvenser det kan ha för ett barn att växa upp i en homosexuell familj (SOU 1993:98). Av samma skäl ansåg kommittén att ett homosexuellt par inte heller skulle kunna förordnas gemensamt till vårdnadshavare för ett barn. Frågan om gemensamt föräldraskap för homosexuella par övervägdes också av riksdagen i samband med utarbetandet av lagen om registrerat partnerskap (bet. 1993/94:LU28), och den har sedan behandlats där vid ett flertal tillfällen.

År 1999 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté för att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer, Kommittén om barn i homosexuella familjer (dir. 1999:5). Kommitténs ena huvuduppgift var att utreda förhållandena för barn i homosexuella familjer och att därvid sammanställa, analysera och redovisa den kunskap som finns om barnen. Kommitténs andra huvuduppgift var att ta ställning till de rättsliga skillnader som finns mellan homosexuella och heterosexuella par när det gäller möjligheten att adoptera och att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare. Om kommittén kom fram till att skillnaderna bör tas bort i fråga om adoption, skulle kommittén även överväga om kvinnor som lever i homosexuella parförhållanden bör ges tillgång till assisterad befruktning.

Kommittén överlämnade i januari 2001 sitt betänkande Barn i homosexuella familjer (SOU 2001:10). Kommitténs sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Dess lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Ju 2001/858).

Under lagstiftningsärendets beredning i Regeringskansliet hölls en hearing med berörda myndigheter, auktoriserade adoptionsorganisationer och organisationer för adopterade. En förteckning över de myndigheter och organisationer som bjudits in till hearingen finns tillgänglig i lagstiftningsärendet.

Regeringen behandlar i lagrådsremissen kommitténs förslag om adoption och vårdnad. Förslaget om assisterad befruktning bereds vidare i Regeringskansliet.

I lagstiftningsärendet tar regeringen även upp ett förslag från Samböendekommittén angående tillfällig föräldrapenning (SOU 1999:104), som har remissbehandlats.

4 Bakgrund

Registrerat partnerskap

Enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap kan två personer av samma kön låta registrera sitt partnerskap. Registrering av partnerskap kräver viss anknytning till Sverige. Annars gäller i allt väsentligt samma förutsättningar såvitt avser släktskap, ålder m.m. för att registrera partnerskap som för att ingå äktenskap.

Ett registrerat partnerskap har i huvudsak också samma rättsverkningar som ett äktenskap. Undantag gäller framför allt för gemensamt rättsligt föräldraskap. Partner får varken gemensamt eller var för sig adoptera barn och får inte heller utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn.

Ett registrerat partnerskap kan upplösas på samma sätt som ett äktenskap. Rättsverkningarna av att ett partnerskap upplöses är desamma som vid upplösning av ett äktenskap.

Fram till och med november 2001 hade 2 487 män och kvinnor folkbokförda i Sverige registrerat partnerskap. Ett par hundra partnerskap brukar registreras varje år. Sedan år 1998 har ungefär 170 partnerskap upplösts.

Adoption

Syftet med en adoption är att skapa ett rättsligt förhållande mellan adoptanten (den som adopterar) och adoptivbarnet.

Det har i alla tider funnits föräldralösa barn som tagits emot av vuxna som uppfostrat dem som sina egna. Före år 1917 fanns det i Sverige ingen möjlighet att adoptera barn. I stället förekom det ett sorts fosterföräldraskap, som innebar att fosterföräldrarna hade tillsyn över barnet och rättigheter som en förälder till dess att barnet blev myndigt; i övrigt uppkom inga egentliga familjerättsliga verkningar.

I början av 1900-talet fanns det behov av att rättsligt reglera på vilket sätt och med vilken verkan någon skulle få uppta annans barn som sitt eget. Detta resulterade i 1917 års adoptionslag. En adoption enligt den lagen innebar att det uppstod ett rättsförhållande mellan adoptanten och adoptivbarnet som i de flesta avseenden var detsamma som mellan föräldrar och deras biologiska barn. Vissa skillnader fanns dock. En adoption medförde inget familjerättsligt förhållande mellan adoptivbarnet och adoptantens släkt. Däremot hade adoptivbarnet en familjerättslig relation till sin biologiska familj. Detta gällde framför allt frågor om underhåll och arv. Barnets biologiska föräldrar var skyldiga att svara för barnets underhåll, i den mån adoptivföräldrarna inte hade möjlighet att försörja barnet. Barnet var i sin tur underhållsskyldigt mot både adoptivföräldrarna och de biologiska föräldrarna. Adoptivbarnet hade samma arvsrätt som barn i äktenskap, såvida detta inte medförde inskränkningar i någon bröstarvinges laglott. Adoptivbarnet hade däremot inte arvsrätt efter adoptantens släktingar, utan barnets arvsrätt efter sin biologiska släkt fanns kvar.

År 1949 överfördes adoptionslagens regler i stort sett oändrade till föräldrabalken. En större reform gjordes sedan år 1958. Ändringarna då

innebar att alla familjerättsliga rättigheter och skyldigheter klipptes av mellan barnet och dess biologiska släkt och att adoptivbarnet i princip stod i samma förhållande till adoptanten och dennes släkt som adoptantens biologiska barn. År 1970 upphörde möjligheterna att få en adoption hävd. Genom ändringar år 1981 betonades det personliga förhållandet mellan adoptanten och barnet som en förutsättning för adoption. Under 1990-talet genomfördes ytterligare lagändringar, bl.a. infördes år 1995 en bestämmelse om att hänsyn skall tas till barnets egen vilja.

Dagens adoptionsregler

Bestämmelser om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. En adoption innebär i dag alltså att barnet i rättsligt hänseende betraktas som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. Adoptivbarnet och dess avkomlingar tar arv och ärvs såsom om adoptivbarnet var adoptantens eget barn. Genom adoptionen övergår vårdnaden om barnet och skyldigheten att försörja det till adoptanten.

För adoption krävs tillstånd av domstol. Bedömningen utgår från principen om barnets bästa. Domstolen får således ge sitt tillstånd endast om adoptionen är till fördel för barnet. Dessutom krävs att den som vill adoptera barnet har uppfostrat det eller vill uppfostra det eller att det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen. En adoption kräver som regel samtycke av barnet. Är barnet under 18 år, krävs normalt samtycke också av barnets föräldrar. Innan domstolen beslutar skall yttrande inhämtas från socialnämnden.

Den som är gift får adoptera endast gemensamt med sin make. Den ena maken får dock adoptera ensam, om den andre vistas på okänd ort eller lider av en allvarlig psykisk störning. Den ena maken får också adoptera den andra makens barn (biologiskt eller adopterat). Efter en sådan s.k. styvbarnsadoption anses barnet som makarnas gemensamma. Andra än makar får inte adoptera gemensamt, dvs. inte heller sambor.

En utländsk adoption som genomförts i enlighet med 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner gäller automatiskt i Sverige, dvs. direkt på grund av lag utan något särskilt beslut om det. Också adoptionsbeslut som har meddelats i ett nordiskt land gäller automatiskt i Sverige. I övrigt gäller utländska adoptionsbeslut automatiskt i Sverige, om den eller de sökande var medborgare i eller hade hemvist i den aktuella staten när beslutet meddelades. Är barnet svensk medborgare eller har barnet hemvist i Sverige, krävs det dock även att adoptionsbeslutet har godkänts av Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) för att det skall gälla här. Om ett utländskt adoptionsbeslut inte gäller automatiskt, kan NIA förordna att beslutet skall gälla. En ansökan om adoption kan dessutom prövas av svensk domstol, om sökanden är svensk medborgare eller har hemvist här eller om regeringen har medgett att ansökningen får prövas.

Den som vill adoptera ett barn från utlandet skall anlita en sammanlutning som är auktoriserad av NIA. Detta gäller dock inte enstaka fall

av adoption som avser släktingbarn eller där det annars finns särskilda skäl att adoptera utan förmedling av en auktoriserad sammanslutning (s.k. enskilda adoptioner). NIA skall då i stället pröva om adoptionsförfarandet är godtagbart innan barnet lämnar landet.

NIA har alltså en avgörande roll vid internationella adoptioner genom att auktorisera ideella adoptionsorganisationer, utöva tillsyn över dem och godkänna utländska adoptionsbeslut. NIA skall även ge råd till socialnämnderna, vars medgivande i vissa fall krävs.

Finns det redan när barnet tas emot ett adoptionsbeslut som gäller här i landet, behövs inget medgivande från socialnämnden. Om det däremot är fråga om att ta emot ett barn i syfte att sedan adoptera det, skall medgivande inhämtas från socialnämnden. I fall barnet har hemvist utomlands, skall medgivandet dessutom inhämtas innan barnet lämnar landet. Socialnämnden skall utreda förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård där (s.k. hemutredning). Medgivande får lämnas endast om den som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper om barn och barns behov och har blivit informerad om den planerade adoptionens innebörd. Medgivandet upphör att gälla, om barnet inte har tagits emot i hemmet inom två år från det att medgivandet lämnades.

Särskilda regler gäller, som sagt, för registrerade partner. Registrerade partner får varken gemensamt eller var för sig adoptera barn, inte heller i form av styvbarnsadoption. Det finns däremot inget hinder uppställt i lag för en homosexuell person som inte är partner i ett registrerat partnerskap att adoptera. I rättspraxis har efter sakkunnigutlåtanden dock ansetts att utländska adoptivbarn har en i psykologiskt hänseende svårare situation än andra barn och att risken för psykiska störningar hos barnet blir oacceptabelt stora om man till detta lägger den psykiska påfrestning det innebär att växa upp med en homosexuell adoptivförälder (se rättsfallet RÅ 1993 ref. 102).

När det gäller möjligheten för registrerade partner att adoptera kan tilläggas att den svenska regleringen skiljer sig från vad som gäller i andra jämförbara länder. I Danmark och Island får en registrerad partner styvbarnsadoptera den andra partners barn. Sådan adoption får dock inte göras när barnet är adopterat från utlandet. I Norge trädde en ny lag i kraft den 1 januari 2002 som innebär att styvbarnsadoption är möjlig för registrerade partner. När det gäller barn som tidigare har adopterats från ett annat land är en förutsättning dock att en styvbarnsadoption tillåts i det landet. I Nederländerna är såväl gemensam adoption som styvbarnsadoption tillåten i homosexuella parförhållanden men endast beträffande barn som har hemvist i Nederländerna. Begränsningen i nederländsk rätt är motiverad av att man i flera andra länder föredrar att lämna barn till makar och att 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner har begränsats till adoptioner som görs av makar och av en person ensam. Med hänsyn till de internationella relationerna ansågs det inte tillrådligt att främja mellanstatliga adoptioner till två personer av samma kön. Begränsningen till styvbarnsadoptioner i norsk rätt har motiverats av liknande skäl. Det är inte känt vilka närmare överväganden som har gjorts i Danmark och Island.

Antalet adoptioner

Under de senaste decennierna har antalet inhemska adoptioner successivt minskat. År 2000 gav socialnämnderna yttranden till domstol om adoption för 113 barn födda i Sverige. Huvuddelen av yttrandena avsåg styvbarnsadoptioner (72 barn). Övriga yttranden avsåg barn som var placerade i familjehem (25 barn) och spädbarnsadoptioner (16 barn).

Internationella adoptioner förekom i mindre omfattning redan under 1950-talet och har sedan ökat markant. Omkring 40 000 barn har kommit till Sverige genom internationella adoptioner sedan år 1969. I dag är de flesta adoptioner internationella. Under senare år har antalet internationellt adopterade barn uppgått till mellan omkring 800 och 1 100 per år. De flesta barn kommer från Asien och Sydamerika, men adoptioner av barn från Europa har ökat under de senaste åren.

Vårdnad

Bestämmelser om vårdnad finns i 6 kap. föräldrabalken. Frågor om vårdnad skall alltid avgöras efter vad som är bäst för barnet. Bedömningen är beroende av en prövning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Vid avgörandet skall hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den omständigheten att en förälder är homosexuell hindrar inte i sig att föräldern får vårdnaden om sitt barn.

Ett barn står normalt under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. I vissa fall kan vårdnaden emellertid anförtros åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Så kan ske om en förälder vid utövandet av vårdnaden brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. Har föräldrarna gemensam vårdnad om barnet och gäller bristerna i omvårdnaden endast den ena av dem, skall domstolen anförtro vårdnaden om barnet åt den andra föräldern ensam. Brister även den föräldern i omsorgen om barnet, skall domstolen flytta över vårdnaden till särskilt förordnade vårdnadshavare. Står barnet under endast en förälders vårdnad, skall domstolen flytta över vårdnaden till den andra föräldern eller, om det är lämpligare, till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Att flytta över vårdnaden till särskilt förordnade vårdnadshavare kan också bli aktuellt om barnet stadigvarande har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Vårdnaden skall då flyttas över till den som har tagit emot barnet.

Det kan vidare bli aktuellt att anförtro vårdnaden om ett barn till särskilt förordnade vårdnadshavare om någon av föräldrarna dör. Har föräldrarna gemensam vårdnad om barnet och dör en av dem, fortsätter den andra föräldern automatiskt att ha vårdnaden om barnet. Om båda föräldrarna dör, skall domstolen anförtro vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Om barnet står under vårdnad av endast den ena föräldern och den föräldern dör, skall domstolen anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt särskilt förordnade vårdnadshavare.

När vårdnadshavare förordnas särskilt, skall domstolen utse någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. I det

enskilda fallet får hänsyn tas till barnets ålder och utveckling samt den personliga anknytningen till de tilltänkta vårdnadshavarna.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. är sambor. Registrerade partner och homosexuella sambor kan däremot inte utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. Även här gäller alltså särskilda regler för homosexuella.

En vanlig missuppfattning är att en ny partner till den förälder som är vårdnadshavare (en styvförälder) kan utses att gemensamt med den föräldern ha vårdnaden om barnet. Som har framgått är detta inte möjligt, vare sig i heterosexuella eller homosexuella förhållanden. Om vårdnadshavaren avlider, har den efterlevande samlevnadspartnern emellertid möjlighet att som särskilt förordnad vårdnadshavare få vårdnaden om den avlidnes barn, oavsett om det varit fråga om en homosexuell eller en heterosexuell samlevnad.

Assisterad befruktning

Assisterad befruktning kan utföras dels i form av insemination, dels i form av befruktning utanför kroppen. Aktuella bestämmelser finns i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.

En insemination får utföras endast när kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller sambon. Är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet avlats genom inseminationen, anses en make eller sambo som har lämnat sitt samtycke vara barnets far.

Insemination med sperma från en annan man än den som kvinnan är gift eller sammanboende med (s.k. givarinsemination) får utföras endast vid allmänt sjukhus under överinseende av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik. Läkaren skall pröva om det med hänsyn till makarnas eller de sammanboendes medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att inseminationen äger rum. Inseminationen får utföras bara när det kan antas att det blivande barnet kommer att växa upp under goda förhållanden.

Ett barn som tillkommit genom givarinsemination har, sedan det uppnått tillräcklig mognad, rätt att få del av de uppgifter om spermagivaren som antecknats i sjukhusets särskilda journal.

Befruktning utanför kroppen får utföras endast på kvinnor som är gifta eller sambor. Det ägg som befruktas utanför kvinnans kropp skall vara kvinnans eget, och det skall befruktas med makens eller sambons sperma. Maken eller sambon skall skriftligen ha lämnat sitt samtycke. Är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, anses en make eller sambo som lämnat sitt samtycke vara barnets far.

Registrerade partner och homosexuella sambor ges, som framgått, inte tillgång till assisterad befruktning.

Barn hos homosexuella vuxna

I Sverige finns det ett antal barn som växer upp hos homosexuella vuxna. Många homosexuella har barn från tidigare heterosexuella förhållanden. I andra fall kan ett barn ha kommit till genom privat insemination eller genom insemination på klinik utomlands. Barnet kan också vara adopterat.

Barnet kan ha en mor och en far som aktivt utövar sitt föräldraskap. Vid privata inseminationer är det också vanligt att såväl de biologiska föräldrarna som en partner tar ett gemensamt ansvar för barnet. Men det förekommer också att spermagivaren är anonym och inte tar någon aktiv del i barnets liv, och då tar barnets mor ensam eller tillsammans med sin partner ansvar för barnet.

Den rättsliga relationen mellan barnet och dess föräldrar kan variera. Barnets biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar kan ha gemensam vårdnad om barnet. Modern eller fadern kan också vara ensam vårdnadshavare och barnets andra förälder utan del i vårdnaden. Det kan också vara så att barnets andra förälder är avliden eller att barnet har adopterats av en ensamstående person. Det finns vidare barn som aldrig har haft två föräldrar i rättslig mening, nämligen när faderskapet inte blivit fastställt.

Principen om barnets bästa

Riksdagen beslutade i mars 1999 att godkänna den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s barnkonvention i Sverige (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr 1998/99:171). Utgångspunkten för strategin är att barnkonventionen skall beaktas vid allt beslutsfattande som rör barn. Det skall där finns ett tydligt barnperspektiv.

Barnkonventionen bärs upp av fyra grundläggande principer: icke-diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). Vid tolkningen och genomförandet av övriga rättigheter som stadgas i konventionen skall dessa grundläggande principer tas i beaktande.

Principen om barnets bästa är alltså en av grundpelarna i konventionen. Vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i främsta rummet. Denna princip gäller vid alla åtgärder som rör barn och har således en mycket vidsträckt betydelse. När det gäller adoptioner går barnkonventionen ännu längre och föreskriver att staterna skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas (artikel 21, se nedan under avsnitt 5).

Ytterligare en artikel i barnkonventionen som är av betydelse i detta sammanhang är barnets rätt till sitt ursprung (artikel 7). Konventionsstaterna skall så långt det är möjligt säkerställa att barnet skall få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.

Principen om barnets bästa kommer traditionellt till uttryck i den lagstiftning som uttryckligen reglerar frågor om barn, bl.a. föräldrabalkens regler om adoption. Där sägs att en adoption inte får äga rum om det inte är till fördel för barnet. Vad som är barnets bästa är dock inget statiskt begrepp. Det ändras över tiden och med samhällsutvecklingen. Barnets individuella situation gör också att innebörden av barnets bästa kan variera. Det är därför viktigt att barnkonventionen ses som en helhet

och att vid tolkningen av vad som är bäst för barnet de andra grundläggande principerna beaktas.

Alla beslut som rör barn skall sålunda genomsyras av ett barnperspektiv. Barnkommittén (SOU 1997:116) uttalade om detta följande.

Begreppet perspektiv betyder synvinkel. I detta sammanhang kan det betyda att se olika beslutsalternativ ur barnets synvinkel, att se med barnets ögon. Det handlar om att försöka ta reda på hur barn uppfattar och upplever sin situation och eventuella förändringar. Det räcker alltså inte med att man gör någonting som man som vuxen anser vara till barnets bästa. Barnperspektivet innefattar ett visst mått av empati, inlevelse och förmåga att identifiera sig med barnets situation.

Barnet själv kan inte "ha ett barnperspektiv". Det lever i barnperspektivet. Det som avses i detta sammanhang är att vuxna (beslutsfattare) försöker se "med barnets ögon" hur olika beslut uppfattas av barnet själv. Barnperspektiv innebär alltså att barnet sätts i fokus. Det kan också betyda att den vuxne har barnet i sin "synvinkel". Att ha ett barnperspektiv innebär att se barnet som "expert" på sin egen situation. – – –

Att ha ett barnperspektiv innebär vidare att man sätter sig in i och försöker förstå barns eller ungdomars situation. Förståelsen är central och en förutsättning för att kunna vidta åtgärder för barnets bästa. Därmed inte sagt att förståelsen behöver betyda ett accepterande. Att byta perspektiv, att se världen med andras ögon, förutsätter också förmåga att sätta gränser för sin egen inlevelse så att man inte helt anammar barnets eller tonåringens värld. Det är i sista hand den vuxne som utifrån ett vuxet perspektiv, kunskaper och erfarenheter måste fatta beslut och ta ansvar för beslutet.

Sammanfattningsvis kan man säga att begreppet barnperspektiv betyder att vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa. I detta ingår att lyssna till barnet och respektera det som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.

5 Adoption

Regeringens förslag: Registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Det innebär att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag. *Riksförsäkringsverket, Folkhälsoinstitutet, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), Ungdomsstyrelsen, Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan vid Stockholms universitet, Statens medicinsk-etiska råd, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Föreningen Homosexuella Läkare, Riksförbundet för sexuell likaberättigande (RFSL) och Riksförbundet Ekumeniska grupperna för kristna homo- och bisexuella.*

Domstolsverket har inget att invända mot förslaget.

Följande remissinstanser motsätter sig att registrerade partner ges möjlighet att gemensamt prövas som adoptivföräldrar. *Kammarrätten i Göteborg, Huddinge tingsrätt, Umeå tingsrätt, Länsrätten i Stockholms län, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), Riksskatteverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska kyrkan, Svenska Läkaresällskapet, Sahlgrenska universitetssjukhuset Östra, Sveriges Psykologförbund, Familjerättssociomernas Riksförening, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Adopterade koreaners förening, Forum för adopterade, Adoptionscentrum, Familjeföreningen för internationell adoption, Barnen Framför Allt – Adoptioner, Riksförbundet Barnens Rätt i Samhället (BRIS) och Rädda Barnen.*

En grundläggande invändning från de kritiska remissinstanserna är att förslaget inte är förenligt med principen om barnets bästa. Det framhålls att förslaget i alltför hög grad är präglat av de vuxnas behov och perspektiv. Bland annat Socialstyrelsen och Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att det främst är vuxna som har fått komma till tals och att för lite vikt har lagts vid de åsikter rörande barns perspektiv som har kommit från adoptivbarn, barnexperter och barnrättsorganisationer. Det sägs också att det forskningsunderlag som kommittén presenterar inte är tillräckligt för att registrerade partner skall kunna ges möjlighet att adoptera gemensamt. Man framhåller att adopterade barn skiljer sig från andra barn genom sin speciella bakgrund och att det förhållandet att de en gång har blivit övergivna innebär en belastning för dem. Kommittén påstås ha tonat ned den psykiska sårbarhet som adoptivbarn kan uppvisa till följd av sin bakgrund. Genom att komma till en familj där de vuxna är av samma kön skulle, enligt remissinstanserna, dessa barn skilja sig från andra barn på ytterligare ett sätt. Förutom sitt annorlunda ursprung måste de bearbeta familjens särskilda situation. Det befaras att den sammanlagda belastningen kan få till följd att barnets psykiska hälsa skadas. Flera remissinstanser, bl.a. Rädda Barnen och Barnen Framför Allt – Adoptioner, invänder också att registrerade partner inte är lämpliga som adoptivföräldrar, eftersom det bör eftersträvas att adoptivbarn får tillgång till både en far och en mor. Det framhålls att syftet med en adoption är att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar och att det är samhällets skyldighet att medverka till att barnet får växa upp med föräldrar av olika kön. Några remissinstanser, bl.a. Barnombudsmannen och BRIS, menar att det finns behov av att se över adoptionsreglerna i föräldrabalken i sin helhet och att en sådan översyn bör avvaktas innan ställning tas till om registrerade partner bör få adoptera. Riksskatteverket påpekar att det finns risk för att svenska adoptionsbeslut inte kommer att erkännas utomlands och att detta i vissa situationer kan innebära nackdelar för barnet. Flera remissinstanser menar att förslaget kan leda till att man i de länder som lämnar barn för adoption till Sverige generellt kommer att bli mer restriktiv mot svenska adoptanter och att makar och ensamstående därmed kan få svårare att adoptera. En annan invändning är att det saknas länder som är beredda att lämna barn för adoption till homosexuella par och att det därför inte finns behov av någon lagändring.

Följande remissinstanser motsätter sig även att en registrerad partner ges möjlighet att adoptera den andra partners barn. *Huddinge tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen, NIA, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska Läkaresällskapet, Sahlgrenska universitetssjukhuset Östra, Familjerättsociomernas riksförening, Sveriges Psykologförbund, Forum för adopterade, Adoptionscentrum och Rädda Barnen.*

De flesta av dessa remissinstanser har inget att invända mot förslaget såvitt gäller styvbarnsadoption av en partners biologiska barn men motsätter sig styvbarnsadoption av tidigare adopterade barn. Det hänvisas till de skäl som framförs mot gemensam adoption, dvs. främst att adopterade barn generellt är sårbara och att det skulle innebära ytterligare en belastning för barnet att ha två föräldrar av samma kön. Vissa instanser befarar att styvbarnsadoption av adopterade barn kan leda till att registrerade partner kringgår de begränsningar som gäller i dag för gemensam adoption och att ursprungsländerna blir mer restriktiva när det gäller adoptioner till ensamstående. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* föreslår att adoption skall tillåtas endast om barnet har vistats i Sverige och levt tillsammans med styvföräldern under en viss tid. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* tillstyrker förslaget såvitt gäller styvbarnsadoption av en partners biologiska barn men tar inte ställning till adoption av tidigare adopterade barn. Umeå tingsrätt, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Familjerättsociomernas riksförening är kritiska till förslaget om styvbarnsadoption i sin helhet. Det anses att ett barns trygghet tillgodoses på ett bättre sätt genom att föräldrarnas partner (styvföräldern) utses till vårdnadshavare tillsammans med de andra vårdnadshavarna. Vidare invänds att en möjlighet till styvbarnsadoption kan få till följd att barnets mor i ökad utsträckning inte medverkar till att faderskapet fastställs för barnet. Socialstyrelsen föreslår därför att styvbarnsadoption skall få ske endast under förutsättning att faderskapet är fastställt.

Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Länsrätten i Jönköpings län och Statens Institutionsstyrelse tar inte ställning till om registrerade partner bör kunna prövas som adoptivföräldrar. JO påpekar dock att flera av kommitténs experter reserverar sig mot kommitténs förslag och förordar att en generell översyn görs av adoptionsreglerna i föräldrabalken. *Ungdomsstyrelsen, Riksskatteverket, Adopterade koreaners förening, Familjeföreningen för internationell adoption och Barnen Framför Allt – Adoptioner* tar inte ställning till frågan om styvbarnsadoption.

Ett stort antal andra institutioner och organisationer, däribland *Katolska Biskopsämbetet* och *Frälsningsarmén*, men också enskilda lämnar synpunkter på kommitténs förslag.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

Som framgår av avsnitt 4 får makar adoptera barn gemensamt i dag. En make får också adoptera den andra makens barn (biologiskt eller adopterat). Efter en sådan styvbarnsadoption anses barnet som makarnas gemensamma. Registrerade partner får varken gemensamt eller var för sig adoptera barn, inte heller i form av styvbarnsadoption. Frågan är om det finns skäl att upprätthålla den skillnaden.

Utgångspunkten bör vara att lagstiftaren så långt som möjligt är neutral mellan äktenskap och partnerskap när det gäller samlevnadsformernas rättsverkningar. Registrerade partner bör i lagen uteslutas som adoptanter endast om de på ett mera generellt plan inte kan anses uppfylla de krav som ställs på adoptivföräldrar. Om adoption tillåts, måste däremot samma krav på individuell lämplighet och prövning av detta ställas också på sådana par. En ändring av gällande regler bör vidare vara sakligt motiverad just utifrån principen om barnets bästa.

Barnets bästa

Principen om barnets bästa är väl förankrad i svensk rätt.

Samma grundsyn kommer också, som framgår av avsnitt 4, till uttryck i barnkonventionen. Enligt barnkonventionen skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller av privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ (artikel 3). Principen om barnets bästa skall tillämpas på alla områden och gäller också i lagstiftningsarbetet. Konventionen kräver inte att barnets bästa skall vara utslagsgivande, men barnets bästa skall finnas med och väga tungt i vågskålen när åtgärder som rör barn vidtas. När det gäller adoption ställer konventionen strängare krav. Konventionsstaterna skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas (artikel 21). Detta har ansetts innebära att inga andra intressen, vare sig ekonomiska, politiska eller adoptanternas intressen, får ta över eller jämföras med barnets. Bestämmelser kan vara i strid med konventionen om de t.ex. är inflexibla när det gäller omständigheter som hänför sig till adoptivföräldrarna eller adoptivbarnen (se *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, utgiven av Unicef år 1998, sid. 272). Svensk lagstiftning bärs upp av samma tanke.

Kommittén

Den parlamentariska kommittén har tagit del av en omfattande forskning rörande barns förhållanden i homosexuella familjer. En sammanfattning av forskningsresultaten finns i avsnitt 11.2 i betänkandet, och en forskningsöversikt finns i del B. De internationella studier som har gjorts kommer i huvudsak från USA. För att kunna bedöma om den forskningen är relevant för svenska förhållanden har kommittén bl.a. låtit ta fram en promemoria som behandlar attityder till homosexualitet och

homosexuella i Sverige och i USA. En sammanfattning av promemorian finns i avsnitt 13.2.6 i betänkandet och redovisas i sin helhet i del B. Kommittén har också låtit Stockholms universitet och Linköpings universitet göra kompletterande studier om hur barn med homosexuella föräldrar själva uppfattar sin situation. I samarbete med Statistiska centralbyrån har kommittén genomfört en undersökning om homosexuellt föräldraskap och homosexuellas inställning till barn och familjebildning. De kompletterande studierna redovisas i avsnitt 11.3 i betänkandet och i sin helhet i del B. Kommittén har även gått igenom forskning rörande adopterade barn och har tagit del av den kunskap som finns om adoptivbarns särskilda behov. En redogörelse för kommitténs genomgång finns i avsnitten 5.8 och 13.3.2 i betänkandet. Genom Utrikesdepartementet har kommittén ställt vissa frågor till de länder som Sverige i dag samarbetar med när det gäller internationella adoptioner. Frågorna och svaren redovisas i avsnitt 6 och 13.6 i betänkandet. Slutligen kan nämnas att kommittén har låtit genomföra en undersökning av allmänhetens inställning till homosexuellt föräldraskap. En sammanfattning av resultaten av den undersökningen och av övriga undersökningar om inställningen till homosexualitet och homosexuella finns i avsnitt 12 i betänkandet. Undersökningen om allmänhetens inställning presenteras i sin helhet i del B.

Mot bakgrund av vad som har framkommit genom forskningen på området gör kommittén bedömningen att de rättsliga skillnader som finns när det gäller homosexuella och heterosexuella pars möjligheter att adoptera inte längre är sakligt motiverade. Kommittén föreslår därför att registrerade partner, i likhet med makar, skall ges möjlighet att gemensamt prövas som adoptivföräldrar. Kommittén föreslår också att det införs en möjlighet för en partner att adoptera den andra partners barn. Mot kommitténs förslag reserverar sig dock två ledamöter. Båda ledamöterna avstyrker förslaget om gemensam adoption, och en av dem avstyrker dessutom förslaget om styvbarnsadoption. Även flera av experterna i kommittén är negativa till förslagen.

Forskningsunderlaget

Många av remissinstanserna kritiserar det forskningsunderlag som kommittén presenterar och menar att man inte kan dra några generella slutsatser av det.

Socialstyrelsen framhåller att det finns brister i redovisningen av vilka studier som har gjorts och i de undersöknings- och urvalsmetoder som har tillämpats. Enligt Socialstyrelsen finns det risk för att kommittén har bortsett från studier och att detta kan ha påverkat kommitténs slutsatser. Socialstyrelsen anmärker att studierna inte är representativa, eftersom de undersökta personerna inte är slumpmässigt utvalda. Kommittén har i stället försökt få kontakt med homosexuella genom annonsering och organisationer för homosexuella. Genom att på det sättet undersöka personer som har anmält sig självmant finns det, enligt Socialstyrelsen, risk för att undersökningens resultat visar en alltför positiv bild. Socialstyrelsen påpekar att det saknas undersökningar av barn som har adopterats av homosexuella och att studierna genomgående avser

biologiska barn till en av de vuxna i familjen. Enligt Socialstyrelsen är det tveksamt om forskningen om biologiska barn till homosexuella personer och adoption kan läggas till grund för bedömningen av situationen för barn som adopteras av homosexuella. Andra remissinstanser framför liknande synpunkter. Bland annat Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Familjerättsociomernas riksförening understryker att det finns få studier avseende barn som under hela sin uppväxt har bott i en familj där de vuxna har en homosexuell relation. Studierna rör främst lesbiska mödrar som har jämförts med heterosexuella ensamstående mödrar, medan kunskapen om hur det är att växa upp i en familj med två homosexuella vuxna jämfört med två heterosexuella vuxna är begränsad. Några remissinstanser, bl.a. Forum för adopterade och Adopterade koreaners förening, menar att det finns brister även i forskningen om adoptivbarn. Det poängteras att kommittén inte har studerat adopterades familjebildning och föräldraskap och att det saknas kunskap om vad en adoption innebär i ett livsperspektiv.

Regeringen kan instämma i att forskningsunderlaget har vissa brister och att det måste bedömas med försiktighet. Det hänger inte minst samman med att gruppen homosexuella är en s.k. dold population, vilket innebär att det är praktiskt taget omöjligt att göra ett slumpmässigt urval som sedan undersöks. Som flera remissinstanser framhåller saknas det undersökningar av barn som har adopterats av homosexuella, och många av barnen i undersökningarna har inte bott i en homosexuell familjebildning under hela sin uppväxt. Kommittén konstaterar dock att studierna har utförts i enlighet med de undersökningsmetoder och urvalsmetoder som är vedertagna för dolda populationer, och studierna synes även i övrigt uppfylla de vetenskapliga krav som ställs på sådan forskning för att den skall godtas som tillförlitlig.

Även om forskningsresultaten alltså inte är fullt ut generaliserbara, ger forskningen enligt regeringens bedömning ändå underlag för bedömningen.

Adoptivbarn

Forskningen visar till att börja med att adopterade barn kan vara särskilt sårbara på grund av sin bakgrund. Ett barn som överges och lämnas bort för adoption gör en betydande känslomässig förlust. Barnets erfarenhet av separation lever kvar och kan komma till uttryck under perioder i livet som är särskilt känsliga, t.ex. i puberteten eller vid en skilsmässa i familjen. Ofta har barnet också en begränsad kunskap om sitt ursprung. Även för ett adoptivbarn som annars klarar sig bra innebär den särskilda bakgrunden en extra livsuppgift som han eller hon måste klara av. Barnet måste vid olika tillfällen i livet ägna energi åt att bearbeta att han eller hon har blivit övergiven, kommer från en annan miljö och kanske har ett annorlunda utseende.

Undersökningsresultaten talar trots allt för att de allra flesta adoptivbarn kan förhålla sig till sin bakgrund utan att den psykiska hälsan påverkas. Av nordiska studier framgår att utlandsfödda adoptivbarn är i stort sett lika välanpassade som barn som har fötts inom landet och att adoptivbarn har god psykisk hälsa. Men det är samtidigt så att för de

adoptivbarn som har problem verkar problemen vara allvarliga. Som exempel kan nämnas två svenska kliniska studier från 1980-talet. Dessa visar att adopterade barn var överrepresenterade inom barn- och ungdomspsykiatri i Stockholms län respektive Malmöhus och Östergötlands län. I Stockholmsstudien avsåg 1,7 procent av ärendena adoptivbarn. Adoptivbarns andel i den jämnåriga totalpopulationen i Stockholms län var däremot 0,9 procent. I den andra studien var andelen utlandsfödda adoptivbarn vid nybesök i öppenvården i Malmöhus län 2 procent och i Östergötland 2,2 procent. Under samma period var 1,2 procent av samtliga barn i Malmöhus län och 1,3 procent av barnen i Östergötland utlandsfödda adoptivbarn. I båda studierna var andelen adoptivbarn alltså ungefär dubbelt så stor som man kunde förvänta utifrån deras andel av den jämnåriga normalpopulationen. Man har också funnit att adopterade utlandsfödda tonåringar är överrepresenterade inom placeringar på hem för dygnsvård. Det står tämligen klart att utlandsfödda adoptivbarn kan ha särskilda problem under uppväxten.

Som bl.a. NIA och Forum för adopterade framhåller beror ett adoptivbarns förmåga att hantera dessa svårigheter delvis på vilket bemötande han eller hon får av samhället i stort och av sin omgivning. Även adoptivföräldrarnas förhållningssätt är av största betydelse. Flera remissinstanser påpekar att adoptivbarn behöver kompenseras för sina tidiga upplevelser för att bli harmoniska och trygga och att större krav därmed ställs på adoptivföräldrar än vad som vanligen ställs på biologiska föräldrar.

Regeringen kan instämma i detta. Adoptivföräldrarna måste stötta och hjälpa barnet, och en positiv relation till dem utgör basen för en god självkänsla och förmåga att skapa relationer till andra senare i livet. Om ett adoptivbarn växer upp i en trygg och kärleksfull familj där föräldrarna stödjer barnets sökande efter svar på frågor om sin bakgrund och adoptionen, har barnet goda möjligheter att hantera de konflikter och kriser som kan uppkomma. Adoptivföräldrarna har således en helt avgörande roll.

Det finns enligt regeringens mening inte skäl att anta något annat än att registrerade partner allmänt sett skulle kunna tillgodose de särskilda behov av omsorg som adoptivbarn sålunda har på grund av sin bakgrund. Den bild som forskningen ger är tvärtom att partner härvidlag har samma förutsättningar som makar. Inga skillnader har upptäckts i fråga om förmågan att ge barn omsorg och omvårdnad, såväl praktiskt som känslomässigt. Man har inte heller funnit några skillnader när det gäller barnens könsutveckling eller psykologiska och sociala utveckling.

Av betydelse är också om det skulle innebära en alltför stor psykisk påfrestning för ett adoptivbarn att växa upp i en familj där de vuxna är registrerade partner; förutom sitt annorlunda ursprung skulle barnet bli tvunget att hantera familjens särskilda situation. Många remissinstanser befarar att en sådan sammanlagd belastning skulle innebära en stor risk för psykisk ohälsa. Bland annat NIA menar att kommittén har tonat ned de negativa resultat som framkommit i forskningen beträffande barn hos homosexuella vuxna. Många av dessa barn har en egen ”komma-ut-process”, som liknar den som homosexuella beskriver. Eftersom adoptivbarnen är särskilt sårbara som det är, bör de, enligt dessa

remissinstanser, inte utsättas för ytterligare påfrestningar av det slag som det kan innebära att adopteras av registrerade partner.

Regeringen konstaterar att man i de undersökningar som kommittén tagit del av har funnit att vissa barn upplever en homosexuell familjesituation som ett problem när det gäller förhållandet till kamraterna, inte minst under de tidiga tonåren. En del barn har svårt med öppenheten kring familjen och känner oro för att bli retade av jämnåriga. Man har i några studier också märkt en viss social reservation mot omgivningen. Eftersom det med en homosexuell förälder finns en risk att framstå som speciell och annorlunda, undanhåller barnen sin familjesituation. Den oro som vissa barn kan känna måste uppmärksammas, även om den inte får konsekvenser i form av en sämre psykisk hälsa. Men det är också viktigt att notera att de allra flesta av barnen inte har känt någon oro på grund av föräldrarnas homosexualitet. Flertalet av de barn som någon gång har upplevt homosexualiteten som besvärlig påpekar att svårigheterna har gått över. Rädslan för att vara annorlunda dämpas med tiden, och man blir mer öppen om familjebakgrunden. Forskningen talar för att det viktigaste är att det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnet och de vuxna. I så fall finns det som regel goda förutsättningar att hantera frågor som rör familjens speciella situation. En annan slutsats som kan dras är att det är angeläget att de vuxna är öppna om sitt förhållande och att familjesituationen inte är omgärdad med förbud och hemligheter.

Som flera remissinstanser påpekar rör forskningen om barn som växer upp med homosexuella vuxna inte specifikt adopterade barn, vilket innebär en viss osäkerhet. Sammantaget gör regeringen ändå bedömningen att den erfarenhet som finns om adopterade barn och om barn som växer upp med homosexuella vuxna med tillräcklig säkerhet talar för att registrerade partner kan klara av att hantera den känsliga situation adopterade barn kan befinna sig i på grund av parternas homosexualitet. När det gäller omgivningens syn bör också tilläggas att man i Sverige, i synnerhet bland yngre personer, har ett allt mer fördomsfritt förhållningssätt mot homosexuella. Det pågår en betydande förändring i positiv riktning i inställningen till att ha en homosexuell person som vän, granne eller arbetskamrat.

Både en far och en mor

Enligt flera remissinstanser, bl.a. Barnen Framför Allt – Adoptioner, Rädda Barnen, Katolska Biskopsämbetet och Frälsningsarmén, bör varje barn så långt det är möjligt ha rätt till identifikation med föräldrar av båda könen. Det framhålls att syftet med en adoption är att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar och att det är samhällets skyldighet att medverka till att barnet får växa upp med både en far och en mor.

Regeringen instämmer i huvudsak i dessa synpunkter. Utgångspunkten för lagstiftningen om vårdnad, boende och umgänge är att ett barn behöver nära kontakt med både sin far och sin mor. En adoption leder dock normalt till att kontakten mellan barnet och dess biologiska föräldrar bryts och att adoptivföräldrarna övertar de biologiska föräldrarnas roll när det gäller omvårdnaden och fostran. I den mån barnet inte växer upp

med adoptivföräldrar av olika kön, är det viktigt att barnet har tillgång till en manlig och en kvinnlig förebild, dvs. en man eller en kvinna utanför adoptionsrelationen som har en tillräckligt nära kontakt med barnet och som kan vara en god förebild. Undersökningsresultaten ger vid handen att registrerade partner allmänt sett kan erbjuda en god uppväxtmiljö i det avseendet.

Styvbarnsadoptioner

Vid en styvbarnsadoption adopterar en make den andra makens barn. En styvbarnsadoption kan i vissa fall innebära fördelar för ett barn, särskilt när faderskapet inte är fastställt eller när barnet tidigare är adopterat av en ensamstående. Adoptionen kan öka barnets ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet, inte bara under den tid familjen lever tillsammans utan också ifall de vuxna skulle separera eller styvföräldern avlida. Genom adoptionen får barnet rätt till underhåll från styvföräldern och arvsrätt efter denne och dennes släktingar. Adoptionen kan också medföra att den rättsliga föräldern får ett bättre stöd av styvföräldern i föräldraskapet. Också i andra hänseenden kan en styvbarnsadoption vara till fördel för barnet.

Även ett barn till en partner i ett registrerat partnerskap kan behöva en sådan trygghet. De skäl som kan tala för styvbarnsadoption gör sig gällande i lika hög grad i partnerskap som i äktenskap. Visserligen skulle tryggheten delvis kunna uppnås genom andra åtgärder, t.ex. upprättande av testamente, men regeringen anser att det skulle vara värdefullt om det fanns möjlighet till en mera generell trygghet i dessa fall. Ett naturligt sätt att åstadkomma detta är att medge styvbarnsadoption i partnerskap. Ett alternativ som föreslås från remissinstanserna är att låta den andra partnern utses till vårdnadshavare tillsammans med den partner som är barnets förälder, men en sådan lösning ger inte en lika god trygghet för barnet, bl.a. saknas underhållsskyldighet.

Enligt Socialstyrelsen och Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet kan en möjlighet till styvbarnsadoption i partnerskap leda till att kvinnor underlåter att medverka till att faderskapet blir fastställt. För att motverka detta förordar Socialstyrelsen att en styvbarnsadoption skall få ske först när faderskapet är fastställt. Detta tar närmast sikte på den situationen där ett barn föds av en kvinna som lever i ett partnerskap med en annan kvinna och tanken är att barnet skall fostras av dem båda. Fadern hjälper då kvinnorna, så att säga, endast att bilda familj, och fadern behöver inte höras vid en styvbarnsadoption i partnerskapet ifall faderskapet inte är fastställt.

När det gäller de situationer som remissinstanserna tar sikte på kan det till en början konstateras att socialnämnden, liksom annars, kommer att vara skyldig att försöka utreda vem som är far till ett barn och att se till att faderskapet fastställs. Socialnämndens utredning bör givetvis alltid ske med samma noggrannhet. I de fall faderskapet trots allt inte kan fastställas är det enligt regeringens mening inte lämpligt att utesluta en adoption. Som Socialstyrelsen påpekar går det visserligen inte att bortse från att en möjlighet till styvbarnsadoption kan medföra en viss risk för att modern underlåter att medverka till att faderskapet blir fastställt. Men

en möjlighet till adoption kan samtidigt i andra avseenden bidra till att faderskap blir fastställda. Det förekommer t.ex. att ett barn som växer upp hos homosexuella vuxna saknar känd far just för att fadern vill undvika det rättsliga ansvar som en bekräftelse av faderskapet innebär. Om moderns partner då kunde adoptera barnet, skulle det vara möjligt för fadern att bekräfta faderskapet utan att han för den skull blir rättsligt ansvarig för barnet. Dessutom kan det vara så att en mor i ett partnerskap faktiskt inte vet vem som är far till barnet, och det är särskilt angeläget att barnet då får den trygghet som en styvbarnsadoption ger.

Regeringen gör alltså bedömningen att det skulle vara till barnens bästa om det fanns möjlighet till styvbarnsadoption i registrerade partnerskap och att det inte bör vara en förutsättning för en sådan adoption att faderskapet först är fastställt. Mot bakgrund av regeringens bedömning ovan beträffande partners förmåga att hantera adoptivbarns särskilda svårigheter saknas det skäl att – som en del remissinstanser förordar – begränsa möjligheten till partners biologiska barn. Av den bedömning som regeringen kommer att göra nedan beträffande adoptivbarn från utlandet följer att det inte heller finns anledning att i lagen kräva t.ex. att barnet skall ha vistats i Sverige under viss tid.

Internationella adoptioner

Frågan är om det finns skäl att gå vidare och även tillåta att registrerade partner adopterar gemensamt, vilket i praktiken rör sig om adoptioner från andra länder. Kommittén föreslår att partner får den möjligheten, men förslaget får kraftig kritik av remissinstanserna.

Som regeringen tidigare kommit fram till finns det inget som talar för att registrerade partner allmänt sett inte skulle kunna tillgodose de särskilda behov som utländska adoptivbarn har. Om inte bara makar utan även partner kunde adoptera gemensamt, skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga som kan erbjuda trygghet, vilket i och för sig ligger i barnens bästa. När man tar ställning till frågan måste det emellertid också beaktas vad som kan antas vara andra länders inställning. Ett stort antal remissinstanser motsätter sig kommitténs förslag med hänvisning till att det i många ursprungsländer finns en negativ syn på homosexuella som adoptanter och att en möjlighet till adoption för partner därför kan leda till att länderna blir misstänksamma mot Sverige som mottagarland. Remissinstanserna befarar att det i så fall kan bli svårare för makar och ensamstående att adoptera. Som framgår av avsnitt 4 finns i dag möjlighet för homosexuella att adoptera barn i Danmark, Island, Nederländerna och Norge, dock med undantag av barn från utlandet och i de nordiska länderna endast styvbarnsadoption.

Kommittén har undersökt hur de länder som Sverige samarbetar med i dag om internationella adoptioner skulle ställa sig om registrerade partner fick adoptera gemensamt och vad detta skulle innebära för andra personer som vill adoptera utländska barn. Kommittén ställde genom Utrikesdepartementet två frågor till de 25 ursprungsländer som lämnar flest barn för adoption till Sverige. Den första frågan var om man kunde tänka sig att låta homosexuella par adoptera barn från det landet. Den andra frågan var om svenska regler som ger homosexuella par möjlighet

att adoptera skulle kunna negativt påverka makars möjlighet att adoptera. Sjutton länder svarade. Samtliga sjutton svarade att endast makar och ensamstående accepteras för adoption. Nio av länderna svarade att svenska regler som ger homosexuella par möjlighet att adoptera inte skulle negativt påverka makars möjlighet att adoptera. Ett land, Lettland, svarade att det finns risk för att makars möjlighet skulle påverkas negativt. Övriga sju svarade inte på den frågan. En närmare redogörelse för undersökningen finns i avsnitt 6 i betänkandet.

Av kommitténs frågor får först den slutsatsen dras att de ursprungsländer som svenska adoptionsorganisationer i dag samarbetar med inte kommer att acceptera registrerade partner som adoptanter inom den närmaste framtiden, låt vara att det inte kan uteslutas att ansvariga myndigheter och organisationer i ett enskilt fall ändå skulle anse det vara bäst för ett barn att komma till två partner i Sverige. En lagändring kommer alltså knappast att resultera i att partner inom den närmaste tiden kan adoptera barn från andra länder annat än undantagsvis. I många länder håller dock attityden till homosexuella på att ändras i positiv riktning, och det kan tänkas att det finns andra, nya länder som skulle kunna bli aktuella som ursprungsländer.

Kommitténs undersökning talar vidare för att svenska regler om adoption för partner inte generellt skulle påverka makars möjlighet att adoptera. Endast ett ursprungsland svarade att en sådan risk finns. Vilken inställning som finns i de länder som inte svarade på kommitténs frågor går visserligen inte att säga, men nio av de tillfrågade länderna svarade trots allt att det inte finns någon risk för makars adoptionsmöjlighet. Som kommittén framhåller finns det dock en risk för att en del enskilda adoptionsorganisationer och barnhem blir tveksamma mot adoptanter från Sverige och kanske temporärt stoppar adoptioner hit. Risken kan antas vara större för att ursprungsländerna blir mer restriktiva när det gäller ensamstående adoptanter. En ensamstående homosexuell adoptant kan ju senare ingå partnerskap och den andra partnern styvbarnsadoptera barnet.

Enligt regeringens bedömning är risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående inte så stor att den bör hindra att det införs en möjlighet för registrerade partner till gemensam adoption också från utlandet.

Det är emellertid viktigt att man är lyhörd och medveten om att de länder Sverige samarbetar med när det gäller internationella adoptioner många gånger har en annan syn på homosexuella och homosexuellt föräldraskap. Samarbetet när det gäller internationella adoptioner måste bygga på förtroende. Det innebär att de begränsningar och villkor som ursprungsländerna sätter upp måste efterlevas. När det gäller ensamstående sökande kan det tänkas t.ex. att ursprungsländerna kommer att efterfråga information om vilken sexuell läggning sökanden har. Även om en sådan uppgift är känslig ur integritetssynpunkt och kan tyckas ovidkommande, är det endast genom att vara öppen om saken som eventuella svårigheter kan överkommas och som det förtroende som finns mellan förmedlande organisationer och myndigheter i Sverige och ursprungsländerna kan upprätthållas. Ursprungsländerna har i varje enskilt adoptionsärende rätt att välja den eller de adoptanter som de anser möter deras krav, t.ex. i fråga om personliga förhållanden. De har också

rätt att avbryta förfarandet, om sådana omständigheter kommer fram som gör att de inte kan godta en adoptionsansökan. Det är angeläget att information ges om den svenska lagstiftningen och hur denna fungerar.

En svensk öppenhet i frågan kan på sikt medföra att inställningen till homosexuella och adoptioner i partnerskap förändras i positiv riktning även i andra länder.

Anknytning till utlandet

Riksskatteverket befarar att det kan uppstå problem för ett barn när adoptanterna har anknytning till utlandet. Det förhållandet att andra länder inte erkänner ett svenskt adoptionsbeslut för registrerade partner skulle enligt Riksskatteverket kunna gå ut över barnet när det gäller t.ex. rätt till arv och underhåll.

Regeringen konstaterar att det går att undvika att ett barn drabbas när den eller de som ansöker om adoption har anknytning till utlandet. Domstolen kan alltid avslå en adoptionsansökan när det inte är lämpligt att adoption äger rum (4 kap. 6 § föräldrabalken) eller när det finns anknytning till ett land som inte skulle erkänna adoptionen och detta skulle medföra avsevärda olägenheter för barnet (se 2 § andra stycket lagen [1971:796] om internationella rättsförhållanden rörande adoption). Den sistnämnda möjligheten kan komma i fråga t.ex. om de sökande är svenska medborgare men bosatta utomlands. Om meningen är att barnet skall växa upp i det andra landet och en svensk adoption inte erkänns där, kan det finnas skäl att avslå adoptionsansökningen.

Det kan också tänkas att utlandsanknytningen uppkommer först efter adoptionen. Som exempel kan nämnas att adoptivföräldrarna efter en tid flyttar till något annat land. Även om adoptionen inte erkänns fullt ut i det landet, kan den ändå komma att ges vissa rättsverkningar där. Barnets intressen kan också säkras genom att föräldrarna upprättar testamenten och gör överenskommelser i sådant som rör barnet.

Avslutande bedömning

Liksom annan lagstiftning är partnerskap och adoption i grunden en fråga om värderingar, framför allt synen på familjebildning och föräldraskap, som samtidigt skall avgöras sakligt och rationellt. I detta fall skall bedömningen utgå från vad som kan antas vara bäst för barnen.

Kommittén har lagt fram ett omfattande forskningsunderlag och har belyst frågan ur ett brett perspektiv. Forskningen talar med tillräcklig säkerhet för att registrerade partner allmänt sett kan erbjuda adoptivbarn en god uppväxtmiljö och tillgodose adoptivbarns särskilda behov, också med beaktande av den känsliga situation som barnet då kan befinna sig i på grund av partnernas homosexualitet. En styvbarnsadoption i ett partnerskap kan ge ett barn en ekonomisk, social och rättslig trygghet. Om partner kan adoptera gemensamt, skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga som kan erbjuda trygghet. Att erkänna en sådan homosexuell familjebildning ger en viktig signal till de barn som lever hos homosexuella vuxna. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att det ligger i barnens bästa att registrerade partner kan

adoptera och att det inte är motiverat att i lagen upprätthålla ett generellt hinder mot adoption. Liksom när det gäller andra som önskar adoptera barn bör en individuell prövning kunna göras utifrån de sökandes förutsättningar att erbjuda gynnsamma uppväxtförhållandena. Det finns inte skäl att – som några remissinstanser förordar – avvakta en eventuell översyn av bestämmelserna om adoption i föräldrabalken.

Regeringen föreslår således att lagen skall tillåta att registrerade partner provas som adoptivföräldrar. Det skulle innebära att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn, biologiskt eller tidigare adopterat, naturligtvis under förutsättning att adoptionen i det enskilda fallet är till fördel för barnet och att lagens övriga krav är uppfyllda.

När det gäller prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera är det av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarskännande. För barnets identitetsutveckling är det viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med personer av båda könen och att barnet kan erbjudas en varaktig och god manlig och kvinnlig förebild i barnets närhet. NIA:s handbok för socialnämnder ger en god vägledning för prövningen. Där anges att det är de sökandes samlade förutsättningar som skall bedömas i varje enskilt ärende, bl.a. de sökandes ålder, språk, tidigare och nuvarande förhållanden, relationer till släkt och omgivning, personlighet samt kunskap och erfarenhet av barn. För sökande som är registrerade partner kan det därutöver behöva tas vissa särskilda hänsyn. En öppen kommunikation mellan barnet och föräldrarna om familjesituationen och de konflikter som kan uppstå till följd av den är avgörande för hur barnets psykologiska och sociala livsvillkor utvecklas. Det bör därför finnas öppenhet kring partnerskapet, och familjesituationen bör inte vara omgärdad med förbud och hemligheter. Partnerna bör kunna hantera omgivningens attityder, ha beredskap att möta barnets tankar om familjen och ha en positiv inställning till det motsatta könet.

För att lagändringen skall kunna genomföras bör Sverige frånträda 1967 års europeiska konvention om adoption av barn. Den frågan behandlas i avsnitt 7.

Med hänsyn framför allt till den risk som lagändringen kan innebära för makars och ensamståendes möjlighet att adoptera från andra länder avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna. Socialstyrelsen skall därvid undersöka ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopteras. Uppföljningen bör ske i samarbete med andra berörda myndigheter. Förslag skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas redan ett år efter ikraftträdandet. Regeringen kommer också att vid behov på annat sätt utvärdera lagändringen.

I sammanhanget kan tilläggas att regeringen under hösten 2001 har tillsatt en utredning om internationella adoptioner som skall överväga bl.a. hur hemutredningarna kan förbättras (dir 2001:93). Utredningen skall beskriva de bedömningsproblem man möter i socialtjänsten och ge förslag på hur problemen kan hanteras. Utredningen skall överväga hur länsstyrelsernas tillsynsfunktion kan förstärkas vad beträffar kvalitet och uppföljning i hemutredningarna. Utredningen skall också undersöka om

det nuvarande systemet för stöd och rådgivning tillgodoser adoptivfamiljernas behov.

Följändringar

En adoption där adoptanterna är registrerade partner får samma rättsverkningar som andra adoptioner. Vid tillämpningen av bestämmelser som tillägger släktskap eller svågerlag rättslig betydelse skall adoptivbarnet anses som adoptanternas barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar (4 kap. 8 § föräldrabalken). Adoptivbarnet står under vårdnad av båda adoptivföräldrarna, och de skall svara för underhåll åt barnet. Adoptivbarnet har samma rätt till arv som om det hade varit fråga om adoptivföräldrarnas biologiska barn. Det krävs ingen särskild bestämmelse om detta.

I olika författningar hänvisas det till mor och far i stället för till förälder, t.ex. 6 kap. 2 § ärvdabalken och 10 kap. 10 § vallagen (1997:157). Det bedöms inte nödvändigt att ändra dessa författningar. Det ligger i sakens natur att bestämmelserna gäller även när ett barn har två föräldrar av samma kön. Kommittén föreslår vissa ändringar i 2 kap. 2 § ärvdabalken. Också i detta fall är det dock självklart hur bestämmelserna skall tillämpas, och det är därför inte tillräckligt motiverat att ändra dem bara för att registrerade partner kan adoptera.

Däremot bör följändringar göras i namnlagen (1982:670) och en del socialrättsliga lagar. Ändringarna bör gå ut på att, om föräldrar är av samma kön, avgörande skall vara vem som är äldst av dem. En något annan lösning bör dock väljas i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 Särskilt förordnade vårdnadshavare

Regeringens förslag: Registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag. *Huddinge tingsrätt, Riksförsäkringsverket, Folkhälsoinstitutet, HomO, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan vid Stockholms universitet, Länsstyrelsen Västra Götaland, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, RFSU, Föreningen Homosexuella Läkare, RFSL, Riksförbundet Ekumeniska grupperna för kristna homo- och bisexuella, BRIS och Rädda Barnen.*

Domstolsverket och *Socialstyrelsen* har inget att invända mot förslaget.

Följande remissinstanser avstyrker förslaget. *Umeå tingsrätt, Kamrarrätten i Göteborg, Länsrätten i Stockholms län, Svenska Läkaresällskapet, Sahlgrenska universitetssjukhuset Östra och Familjerättssociomernas Riksförening.*

Följande remissinstanser yttrar sig inte över förslaget. *JO, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Länsrätten i Jönköpings län, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, NIA, Statens Institutionsstyrelse, Riksskatteverket, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Statens medicinsk-etiska råd, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska kyrkan, Sveriges Psykologförbund, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Adopterade koreaners förening, Forum för adopterade, Adoptionscentrum, Familjeföreningen för internationell adoption och Barnen Framför Allt – Adoptioner.*

Skälen för regeringens förslag: Ett barn står normalt under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. Som framgår av avsnitt 4 kan vårdnaden dock i vissa fall anförtros åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, t.ex. om föräldrarna brister i omsorgen om barnet. När vårdnadshavare förordnas särskilt, skall någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran utses. Två personer kan utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn endast om de är makar eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. är sambor. Registrerade partner och homosexuella sambor kan däremot inte utses gemensamt.

Flera remissinstanser anmärker att barn för vilka det blir aktuellt att särskilt förordna vårdnadshavare ofta är särskilt sårbara på ett liknande sätt som adoptivbarn. Liksom när det gäller gemensam adoption invänds att det skulle innebära en belastning för barnet att växa upp i en familj där de vuxna är av samma kön och att det finns risk att barnets psykiska hälsa skadas.

I linje med den bedömning som har gjorts beträffande partnerskap och adoption anser regeringen att partner och homosexuella sambor allmänt sett skulle kunna erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att hantera eventuella problem och att de bör kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare.

7 Internationella åtaganden

Regeringens förslag: Sverige skall frånträda 1967 års europeiska konvention om adoption av barn.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som tillstyrker förslaget om att registrerade partner skall kunna prövas som adoptivföräldrar tillstyrker också att Sverige frånträder 1967 års europeiska konvention om adoption av barn eller har inget att invända mot det. *Länsrätten i Stockholms län* och *Forum för adopterade* motsätter sig att konventionen frånträds och hänvisar till att dess syfte, att tillvarata barns bästa, fortfarande gör sig gällande.

Skälen för regeringens förslag: Som har konstaterats i avsnitt 5 och 6 är förslaget om adoption och särskilt förordnad vårdnadshavare förenligt med principen om barnets bästa och står därmed också i överensstämmelse med FN:s barnkonvention.

Förslaget om adoption för registrerade partner strider inte heller mot 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen syftar till att stärka barnens rättskydd vid internationella adoptioner. Tanken är att de stater som ansluter sig till konventionen skall samarbeta kring adoptionerna och att såväl ursprungsland som mottagarland skall ansvara för att de adoptioner som genomförs är till barnets bästa. Konventionen tillämpas när ett barn med hemvist i en fördragsslutande stat överflyttas till en annan fördragsslutande stat. Överflyttningen skall ske antingen efter adoption i ursprungsstaten av makar eller av en person med hemvist i den mottagande staten eller för sådan adoption i den mottagande staten eller i ursprungsstaten. Med ”makar” avses endast gifta par av olika kön, och konventionen omfattar alltså inte situationer där ett barn adopteras av registrerade partner gemensamt. Av uttalanden i samband med att konventionen antogs framgår dock att man inte avsåg att konventionen skulle begränsa konventionsstaternas möjlighet att ha egna bestämmelser om vilka som skall godtas som adoptanter. Konventionen hindrar alltså inte att bestämmelser införs som ger partner möjlighet att gemensamt adoptera barn, men dessa adoptioner kommer inte att omfattas av konventionen och dess system med samarbete. När det är fråga om styvbarnsadoptioner som undantagsvis kan avse barn med hemvist i en annan fördragsslutande stat finns det inte anledning att utan vidare utgå från att konventionen inte skulle gälla när adoptanten är en registrerad partner. Konventionen omfattar även adoptioner med endast ”en person” som adoptant. Detta uttryck bör anses kunna omfatta inte bara en ensamstående person och en gift person som ensam adopterar utan även en person som har registrerat partnerskap.

Förslaget kan däremot komma i konflikt med 1967 års europeiska konvention om adoption av barn, som tillträdades av Sverige år 1968. Konventionen kom till i syfte att förenhetliga reglerna om adoption i Europarådets medlemsstater vid en tidpunkt då det fanns stora olikheter i synen på och förfarandet vid adoption. Konventionen reglerar myndigheternas handläggning av adoptionsärenden men innehåller alltså även materiella adoptionsregler. Enligt konventionen får barn adopteras endast av makar, antingen gemensamt eller var för sig, eller av en person (artikel 6.1). ”Makar” omfattar inte registrerade partner. Med hänsyn till konventionens syfte att förenhetliga den materiella adoptionslagstiftningen i de fördragsslutande staterna kan inte heller uttrycket ”en person” tolkas som avseende även en registrerad partner. Det innebär att en möjlighet till adoption för partner av allt att döma skulle strida mot konventionen. För att förslaget skall kunna genomföras torde det därför krävas att Sverige frånträder konventionen, vilket denna tillåter.

Principiellt sett är det olämpligt att en konvention sägs upp bara för att en stat vill införa bestämmelser som står i strid med den. Ett sådant agerande riskerar att underminera det folkrättsliga systemet och det internationella samarbetet i övrigt. Som kommittén framhåller finns det dock i det här fallet tillräckliga skäl för en uppsägning. En uppsägning innebär inte att barns rättsskydd vid adoption försvagas eller att hänsynen till barnets bästa skulle äventyras. Redan före tillträdet till 1967 års konvention hade Sverige regler om adoption som i huvudsak stämde överens med konventionen, och så kommer att vara fallet också efter den

ändring som regeringen nu föreslår. Ett annat skäl är att konventionen är relativt gammal och att den inte har fått den betydelse som tanken var när den avtalades; många europeiska länder står utanför den. Vidare hade det varit fullt möjligt för Sverige att vid tillträdet reservera sig mot de aktuella artiklarna. Eftersom frågan om adoption för partner då inte kunde förutses, gjordes ingen reservation. Danmark utnyttjade den möjligheten och är alltså en konventionsstat trots att lagstiftningen där tillåter adoption i partnerskap.

Sammanfattningsvis instämmer regeringen i kommitténs bedömning att det finns tillräckliga skäl för att säga upp 1967 års konvention. Konventionen får anses vara av sådan vikt att en uppsägning kräver riksdagens godkännande.

8 Assisterad befruktning

Regeringens bedömning: En möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus för lesbiska par bör inte införas innan slutlig ställning har tagits till frågan om hur det rättsliga föräldraskapet för barnet då skall regleras. Regeringen avser att ta upp frågan senare.

Kommitténs förslag: Lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller lever i ett samboförhållande skall få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Reglerna om fastställande av det rättsliga föräldraskapet för barn som föds i lesbiska förhållanden skall motsvara vad som gäller för heterosexuella par. För partner skall alltså en moderskapspresumtion införas i föräldraskapet. I socialnämndens akt om faderskaps- och moderskapsutredningen skall antecknas vem som är spermagivare vid en insemination.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag. *Huddinge tingsrätt, Länsrätten i Stockholms län, Riksförsäkringsverket, Folkhälsoinstitutet, HomO, Ungdomsstyrelsen, Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan vid Stockholms universitet, Statens medicinsk-etiska råd, Göteborgs kommun, RFSU, RFSL, Föreningen Homosexuella läkare, Riksförbundet Ekumeniska grupperna för kristna homo- och bisexuella och Rädda Barnen.*

Domstolverket och Sveriges Psykologförbund har inget att invända mot förslaget.

Följande remissinstanser avstyrker förslaget. *JO, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kamrätten i Göteborg, Umeå tingsrätt, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Riksskatteverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Stockholms kommun, Svenska Läkaresällskapet, Sahlgrenska Universitetssjukhuset Östra, Familjerättssociomernas riksförening och BRIS.* Remissinstanserna anser att det saknas tillräckligt forskningsunderlag om barn som har kommit till genom insemination och att det skulle kunna innebära en belastning för barnet att växa upp med två mödrar. Det invänds att de regler som i dag gäller för insemination i heterosexuella förhållanden har brister när det gäller möjligheterna för barn att få veta sitt genetiska

ursprung och att reglernas tillämpningsområde inte bör utvidgas innan den frågan har setts över i ett vidare sammanhang. De flesta av dessa remissinstanser motsätter sig också förslaget om hur föräldraskapet skall regleras för barn som föds i lesbiska förhållanden. De förändringar som föreslås i föräldrabalken anses omotiverade och alltför ingripande. Det invänds att barns rätt till kunskap om sitt ursprung inte tillräckligt tas tillvara. Enligt remissinstanserna bör det undersökas om det finns andra lagtekniska lösningar som bättre tillvaratar barnets intressen.

Följande remissinstanser tar inte ställning till förslaget. *Länsrätten i Jönköpings län, NIA, Statens Institutionsstyrelse, Länsstyrelsen Västra Götaland, Svenska kyrkan, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Adopterade koreaners förening, Forum för adopterade, Adoptionscentrum, Familjeföreningen för internationell adoption och Barnen Framför Allt – Adoptioner.*

Skälen för regeringens bedömning: Assisterad befruktning kan utföras i form av insemination eller befruktning utanför kroppen. Båda formerna av befruktning får utföras endast om kvinnan är gift eller sambo med en man. Är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet avlats genom den assisterade befruktningen, anses en make eller sambo som har lämnat sitt samtycke vara barnets far.

Som kommittén konstaterar talar flera skäl för att lesbiska par som har registrerat sitt partnerskap eller lever i ett samboförhållande bör få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Många lesbiska par skaffar i dag barn genom privat insemination, och en del par vänder sig till sjukhus utomlands. Barnen har då inte samma möjlighet att efterforska sitt biologiska ursprung som det finns när inseminationen skett vid ett svenskt allmänt sjukhus. Jämfört med privat insemination innebär insemination inom den allmänna sjukvården också minskad risk för att smittsamma sjukdomar skall överföras till modern eller barnet och att ärftliga sjukdomar skall föras vidare till barnet.

Kommittén föreslår att reglerna om fastställande av föräldraskapet för barn som föds i lesbiska förhållanden skall motsvara de regler som gäller för heterosexuella par. Det föreslås att detta lagtekniskt löses genom att två helt nya kapitel införs i föräldrabalken: ett om moderskap till barn och ett om socialnämndens medverkan vid fastställande av moderskap. Om modern är registrerad partner, skall hennes partner automatiskt anses som mor till det barn som föds i partnerskapet, dvs. det skall gälla en sorts rättslig eller social moderskapspresumtion. Är modern ogift, skall hennes sambo ges möjlighet att bekräfta moderskapet. Moderskapet skall också kunna fastställas genom dom.

Remissinstanserna framför en rad skäl som talar mot den lösning som kommittén föreslår. Förslaget innebär begränsningar i möjligheten att få faderskapet till barnet fastställt, vilket kan få betydelse när det gäller barnets rätt till kunskap om sitt ursprung och barnets kontakt med sin biologiska far. Faderskapspresumtionen i föräldrabalken bygger på antagandet att ett barn som föds i ett äktenskap också har avlats inom äktenskapet, och ett motsvarande antagande kan ju inte göras för barn som föds i ett registrerat partnerskap. Det rättsliga föräldraskapet kan lösas på andra sätt. Som JO föreslår kan ett alternativ vara att en styvbarnsadoption sker.

Enligt regeringens mening är det angeläget att även andra möjligheter att lösa föräldraskapet övervägs. Bland annat måste då vägas in hur barnets rätt till sitt ursprung kan tas till vara och vilken rätt och skyldighet som bör finnas för den biologiske fadern att bli rättslig far till barnet. Även ”medmammans” ställning bör analyseras närmare. Det är viktigt att bestämmelserna om föräldraskap för lesbiska par står väl i samklang med den familjerättsliga regleringen i övrigt. Det är inte lämpligt att en möjlighet till assisterad befruktning för lesbiska par införs innan frågan om föräldraskapet har lösts. Regeringen avser att ta upp frågan senare.

Det skall tilläggas att regeringen den 17 januari 2002 beslutade om en proposition rörande behandling av ofrivillig barnlöshet (prop. 2001/02:89). I propositionen föreslår regeringen att reglerna om provrörsbefruktning utvidgas så att även behandling med donerad sperma blir tillåten. Även vissa ändringar i föräldrabalken föreslås. Förslagen får betydelse även för frågan om assisterad befruktning för lesbiska par.

9 Tillfällig föräldrapenning för homosexuella sambor

Regeringens förslag: En homosexuell sambo skall ha rätt till tillfällig föräldrapenning i samma utsträckning som en heterosexuell sambo.

Samboendekommitténs förslag överensstämmer i sak med regeringens förslag.

Remissinstanserna tillstyrker Samboendekommitténs förslag eller har inget att invända mot det.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 4 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring har en försäkrad förälder rätt till föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. När det gäller tillfällig föräldrapenning likställs med förälder bl.a. den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. en heterosexuell sambo (4 kap. 2 § andra stycket a). En homosexuell sambo har däremot inte rätt till någon tillfällig föräldrapenning.

Samboendekommittén konstaterar att den skillnad som sålunda görs mellan heterosexuella och homosexuella sambor inte är motiverad (se SOU 1999:104 s. 262 f. och 357 f.). Samboendekommitténs förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. Eftersom just frågan om rätten till föräldrapenning har samband med frågor om adoption och partnerskap, är det dock lämpligast att den tas upp redan i detta sammanhang, vilket också förordas av Riksförsäkringsverket.

Även regeringen anser att skillnaden mellan heterosexuella och homosexuella sambor i detta avseende inte är sakligt motiverad. Som Samboendekommittén föreslår bör alltså en homosexuell sambo ha rätt till tillfällig föräldrapenning i samma utsträckning som en heterosexuell sambo.

Lagtekniskt bygger Samboendekommitténs förslag på att ett nytt könsneutralt sambobegrepp införs i lagen (1987:232) om sambors

gemensamma hem och att den ovan nämnda bestämmelsen i lagen om allmän försäkring ändras så att den hänvisar till det föreslagna nya sambobegreppet. I avvaktan på ett slutligt ställningstagande till kommitténs förslag bör rätten till tillfällig föräldrapenning i stället åstadkommas genom att en hänvisning till lagen om allmän försäkring på vanligt sätt införs i lagen (1987:813) om homosexuella sambor.

10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna skall träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Kommittén har inte förslagit någon dag för ikraftträdande.

Remissinstanserna har inga synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 7 föreslås att Sverige frånträder 1967 års europeiska konvention om adoption av barn. Konventionen sägs upp genom ett tillkännagivande hos Europarådets generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft sex månader efter det att den har tagits emot av generalsekreteraren. Lagändringarna bör inte träda i kraft innan uppsägningen av konventionen har trätt i kraft. Eftersom det inte går att bestämt säga när detta tidigast kan ske, bör lagändringarna träda i kraft den dag regeringen bestämmer. Ambitionen är att ikraftträdandet skall ske så snart som möjligt efter det att Sverige inte längre än bundet av konventionen.

Det finns inte behov av några övergångsbestämmelser.

11 Kostnader

Socialnämnden har viktiga uppgifter i samband med att ett barn adopteras. Ofta föregås adoptionen av en hemutredning. Ibland krävs yttrande till domstol. En lagändring som gör det möjligt för registrerade partner att gemensamt adoptera barn får sannolikt till följd att antalet adoptionsärenden hos socialnämnderna ökar något. På sikt torde dock denna ökning av antalet ärenden inte påverka socialnämndernas arbete i någon nämnvärd mån, utan den bör rymmas inom ramen för den nuvarande verksamheten. För närvarande lämnar samhället bidrag med 40 000 kronor för varje adoption. Eventuella kostnadsökningar för anslaget 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoption, skall finansieras genom omprioriteringar inom ekonomiska ramar.

Antalet styvbarnsadoptioner uppgår i dag till omkring ett hundratal varje år. Möjligheten för en registrerad partner att styvbarnsadoptera partnerns barn kommer inte att medföra att antalet yttranden av socialnämnden blir så stort att det inte rymms inom ramen för nuvarande resurser.

När det gäller förslaget om tillfällig föräldrapenning uppkommer vissa administrationskostnader på Riksförsäkringsverkets ansvarsområde. Kostnadsökningen bedöms dock vara mycket begränsad och skall

finansieras inom nuvarande ekonomiska ramar. Förslaget bedöms inte medföra någon kostnad för föräldraförsäkringen.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

3 kap. 2 §

Lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen gäller inte för registrerade partner.

Första stycket har utgått. Det innebär att registrerade partner gemensamt kan adoptera barn och att den ena partnern kan adoptera den andra partners barn. Registrerade partner kan även utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. Övervägandena finns i avsnitt 5 och 6.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

14. 4 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,
15. 6 kap. 10 a §, 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
16. säkerhetsskyddslagen (1996:627),

22. 12 § första stycket 2 lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap,
23. lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,
24. 4 kap. 2 § *andra stycket a) lagen (1962:381) om allmän försäkring.*
Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Punkten 15 har ändrats så att 6 kap. 10 a § föräldrabalken är tillämplig på homosexuella sambor. Även homosexuella sambor kan alltså utses till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Punkten 24 är ny. Den innehåller en hänvisning till 4 kap. 2 § andra stycket a) lagen om allmän försäkring. Vad som enligt den bestämmelsen gäller i fråga om personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden skall alltså tillämpas även beträffande homosexuella sambor.

Övervägandena finns i avsnitt 6 och 9.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

4 §

Rätten att uppbära allmänt barnbidrag för ett barn tillkommer, där barnet står under föräldrarnas gemensamma vårdnad, barnets moder eller, om föräldrarna gjort anmälan härom till allmän försäkringskassa, barnets fader. Är den förälder som uppbär bidrag enligt vad nu har sagts till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att deltaga i vårdnaden, skall rätten att uppbära bidraget i stället tillkomma den andra föräldern. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om ett barn men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem, tillkommer rätten att uppbära allmänt barnbidrag efter anmälan den förälder som barnet bor hos. Står barnet ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, tillkommer rätten att uppbära bidraget den som har vårdnaden om barnet. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, skall vad som nyss har sagts om barnets fader och moder i stället gälla den manlige respektive den kvinnliga vårdnadshavaren. Allmänt barnbidrag lämnas endast om bidragsmottagaren är bosatt i Sverige.

Om vårdnadshavarna är av samma kön, tillkommer rätten att uppbära barnbidrag enligt första stycket första och femte meningarna den äldre av dem eller, om de gjort anmälan om det, den yngre.

I fråga om rätten att uppbära allmänt barnbidrag likställs med föräldrar de, som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Allmän försäkringskassa får på framställning av socialnämnd förordna att allmänt barnbidrag för barn, som genom socialnämndens försorg placerats i enskilt hem, skall uppbäras av den som fostrar barnet. Har barnet placerats i enskilt hem av annan än socialnämnd, får sådant förordnande meddelas på framställning av den som enligt första stycket uppbär bidraget.

I ett nytt andra stycke har en följdändring gjorts till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor.

4 a §

Rätten att uppbära flerbarnstillägget tillkommer den som uppbär allmänt barnbidrag för de barn som flerbarnstillägget avser. Om barnbidrag har slutat utges för alla de barn som flerbarnstillägget avser, tillkommer rätten att uppbära flerbarnstillägget barnens vårdnadshavare. Om alla barn som berättigar till flerbarnstillägget är myndiga, eller om barnen saknar vårdnadshavare, tillkommer rätten den eller de föräldrar som barnen stadigvarande sammanbor med.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan *om detta*, till mannen. *Är personerna av samma kön, betalas flerbarnstillägget till den äldre av dem eller, om de gör anmälan om det, till den yngre.*

I andra stycket har en följdändring gjorts till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor.

12.4 Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1982:670)

2 §

Den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar genom adoptionen det namnet.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptivföräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn *eller, om adoptivföräldrarna är av samma kön, det efternamn som den äldre av dem bär.*

I tredje stycket har en följdändring gjorts till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

17 §

Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Vid växelvis boende betalas underhållsstödet ut till var och en av föräldrarna. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, betalas underhållsstödet ut till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren. *Är de särskilt förordnade vårdnadshavarna av samma kön, betalas underhållsstödet ut till den äldre av dem eller, om de begär det, till den yngre.*

Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

Om det finns synnerliga skäl, får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till någon annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

I första stycket har en följdändring gjorts till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor.

12.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

3 kap. 13 §

Om föräldrarna enligt 11 och 12 §§ var för sig kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § får de, genom anmälan hos allmän försäkringskassa, ange vem av dem som skall tillgodoräknas ett sådant belopp.

Görs inte anmälan enligt första stycket skall beloppet tillgodoräknas den av föräldrarna som, för det år beloppet hänförs till, har lägst pensionsunderlag enligt 4 kap. 2 §. Har ingen av föräldrarna något pensionsunderlag för det året eller har de lika högt underlag, skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern *eller, om föräldrarna är av samma kön, den äldre av dem.*

Vid beräkning enligt andra stycket av pensionsunderlaget skall bortses från pensionsgrundande belopp enligt 10 §. Vidare skall vid sådan beräkning med pensionsgrundande inkomst likställas inkomster som avses i 18 §.

I andra stycket har en följdändring gjorts till ändringarna i 3 kap. 2 § lagen om registrerat partnerskap och punkt 15 i lagen om homosexuella sambor.

Allmänna utgångspunkter

Enligt kommittédirektiven skall kommittén undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer. Kommittén skall också ta ställning till om de rättsliga skillnader som finns i dag mellan homosexuella och heterosexuella par i fråga om möjligheten att adoptera och att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare är sakligt motiverade. Om kommittén finner att de rättsliga skillnaderna bör tas bort när det gäller adoption, skall kommittén pröva om de kvinnor som lever tillsammans i ett homosexuellt parförhållande bör ges möjlighet till assisterad befruktning. Utgångspunkten för kommitténs överväganden skall vara barnets bästa.

Den huvudsakliga frågan som kommittén har att ta ställning till är alltså om homosexuell läggning hos föräldrarna är en sådan omständighet som gör det sakligt motiverat att särbehandla homosexuella i fråga om rättsligt föräldraskap.

Kommitténs bedömningar skall – med utgångspunkt i barnets bästa – göras på basis av vad som har utretts om förhållandena i fråga om barn i homosexuella familjer och vad som är känt om adoptivbarns särskilda behov. En önskvärd metod för bedömning av vad som är barnets bästa är att kombinera vetenskap och beprövad erfarenhet med att låta barn själva komma till tals. Kommittén har därför tagit del av hittillsvarande forskning rörande barns förhållanden i homosexuella familjer, vilken baseras på internationella studier i huvudsak genomförda i USA och Storbritannien. Därtill har kommittén låtit genomföra tre kompletterande studier av homosexuella familjer i Sverige, i vilka barnens syn på sin situation har getts stort utrymme.

Kommittén har också gått igenom forskning rörande adopterade barn samt tagit del av de erfarenheter och den kunskap som auktoriserade adoptivorganisationer och organisationer för adopterade har om adopterade barns särskilda behov.

Förhållandena för barn i homosexuella familjer

Forskning – undersökningsområden

Kommitténs samlade kunskap om homosexuella familjer baseras på ett fyrtiotal internationella studier och de studier kommittén låtit genomföra om förhållandena i Sverige.

De barn som deltagit i forskningen har i huvudsak tillkommit i föräldrars tidigare heterosexuella förhållanden. I en del av dessa studier har det även ingått barn som tillkommit genom insemination eller som adopterats av homosexuella föräldrar. Däremot har kommittén inte funnit några studier som särskilt behandlar barn som adopterats av homosexuella personer.

På senare år har forskningen om barn med homosexuella föräldrar kompletterats med sex olika studier av barn till homosexuella kvinnor där barnen har tillkommit genom insemination.

Syftet med såväl de utländska som svenska studierna har varit att få kännedom om och i så fall hur föräldrars homosexuella läggning påverkar barns utveckling och livsvillkor. De svenska studierna har också syftat till att ge förståelse för hur barn upplever det att växa upp med homosexuella föräldrar.

De områden som har studerats är den psykologiska och sociala utvecklingen hos barn med homosexuella föräldrar samt barnens könsutveckling. Dessutom har det homosexuella föräldraskapet belysts, såsom föräldrarnas känslomässiga anknytning och förhållningssätt till barnen samt förmåga att erbjuda god omvårdnad och omsorg.

Forskning – undersökningsmetoder

Både de utländska och de svenska undersökningarna baseras på icke-slupmässiga urval. Orsaken till detta är att barn med homosexuella föräldrar utgör en dold population. Med begreppet dold population (hidden population) menas att det inte alltid existerar någon urvalsram, vilket beror på att storleken på och gränserna för populationen kan vara okända. När man i en sådan studie skall söka kontakt med dem man önskar undersöka kan man inte som i studier av andra grupper gå via särskilda register eftersom sådana vanligtvis inte existerar. I stället får man tillämpa alternativa tillvägagångssätt, såsom att söka efter deltagarna genom intresseorganisationer, annonser i riks- och lokalpress, affischer eller flygblad.

Att inte ha tillgång till tillförlitligt register över dem som skall undersökas påverkar möjligheten att kunna generalisera eftersom man inte har kännedom om hur pass representativt urvalet är då man inte har någon urvalsram. Vid sådana studier vet man alltså inget om bortfallet, vilket gör att det inte går att strikt statistiskt generalisera sådana resultat.

Kommittén kan dock konstatera att även om resultaten inte fullt ut är generaliserbara så har forskningen utförts på ett sådant sätt och i en sådan omfattning att den ger oss en god kunskapsbild av hur situationen är för barn som växer upp i homosexuella familjer.

Resultat från forskningen om barn i homosexuella familjer

Kommittén har funnit att den kunskap som finns om barn med homosexuella föräldrar i andra länder har relevans för svenska förhållanden. Inget har alltså framkommit som tyder på att det skulle vara någon större skillnad för barn till homosexuella att växa upp i Sverige än att växa upp i de länder där den internationella forskningen har bedrivits. De internationella studierna har också utförts med sådana metoder som brukar användas i Sverige vid annan psykologisk forskning om barn. Kommitténs egna kompletterande studier bekräftar de internationella resultaten.

Den samlade forskningen visar att barn med homosexuella föräldrar har utvecklats psykologiskt och socialt på liknande sätt som de barn de

jämförts med. Inga skillnader har heller framkommit vad gäller barnens könsutveckling. För en del barn kan det i vissa skeenden av uppväxten uppstå konflikter som är relaterade till föräldrarnas homosexuella läggning. Det handlar främst om att de under de tidiga tonåren kan uppleva föräldrarnas homosexuella läggning problematisk sett i relation till kamratgrupper och jämnåriga. Forskningen visar att barns förmåga att hantera sådana konflikter är beroende av hur relationen är till föräldrarna. Barn som växer upp i en kärleksfull miljö där barnet står i centrum för föräldrarnas kärlek och omsorger har goda förutsättningar att hantera kriser och konflikter av detta slag.

I forskningen har heller inga skillnader framkommit mellan homosexuella och heterosexuella föräldrar vad gäller deras förmåga att erbjuda barn god omsorg och omvårdnad.

Adopterade barns särskilda behov

Den samlade kunskapen om adopterade barn – såväl från forskning som från auktoriserade adoptionsorganisationer och organisationer för adopterade – visar att de flesta adopterade barn utvecklas väl i psykologiskt och socialt hänseende. Men att en del av dem har en psykisk sårbarhet till följd av sin speciella bakgrund som i perioder av stress i livssituationen kan bli mera påtaglig. Det kan gälla utvecklingsfaser under barndomen men också kriser och konflikter i vuxenlivet. Detta kan medföra särskilda utvecklingsuppgifter för barnet och ge upphov till särskilda behov av omsorg och omvårdnad. Det handlar bl.a. om att bli kompenserad för den tidiga känslomässiga förlusten och att ges möjlighet att bygga upp en identitet som omfattar det biologiska och etniska ursprunget.

När det gäller barns känslomässiga anknytningprocess så påbörjas den redan vid barnets födelse. Processen avbryts dock vid separation från vårdaren, såsom när den biologiska föräldern lämnar barnet för adoption. En ny anknytning är oftast möjlig sedan huvudbindningen brutits. Men lång tid utan någon specifik anknytningsperson eller många olika placeringar på institution med flera byten av vårdare kan påverka barns möjlighet till anknytning.

Det faktum att ett barn övergivits och bortlämnats för adoption innebär alltså en stor känslomässig förlust för barnet. Barnet måste bli kompenserat för denna förlust av sina adoptivföräldrar. Detta sker bl.a. genom att adoptivföräldrarna skapar en trygg miljö som möjliggör en känslomässig anknytning mellan dem och barnet. En positiv anknytning utgör också basen för en god självkänsla och förmåga att skapa relationer till andra senare i livet.

En utvecklingsuppgift under tonårstiden är att skapa en egen identitet. Adopterade barn och ungdomar måste dessutom finna ett sätt att förhålla sig till själva adoptionen och införliva detta i sin identitetsutveckling. De skall alltså hitta sig själva genom att få ihop den nuvarande självbilden med sin självuppfattning från tidigare perioder och med sitt biologiska och etniska arv. Hur denna process upplevs av den adopterade beror till stor del på hans eller hennes bakgrund och den psykiska sårbarhet den kan ha gett upphov till.

En del adopterade barn upplever i samband med formandet av en egen identitet svårigheter relaterade till adoptionen. Forskningen visar att barns förmåga att hantera sådana svårigheter i hög grad är beroende av föräldrarnas, och övriga omgivningens, förhållningssätt till barnen och till deras behov av att söka sitt ursprung. De barn som växer upp i en trygg och kärleksfull familj – där föräldrarna stödjer barnets sökande efter svar på existentiella och konkreta frågor om såväl bakgrund som själva adoptionen – har goda möjligheter att hantera dessa svårigheter.

Gemensam adoption

Gällande rätt

Endast makar får adoptera barn gemensamt i dag.

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av barnets föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivande inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland.

Överväganden

Det har inte varit möjligt för kommittén att studera adopterade barns förhållanden i homosexuella familjer eftersom det inte existerar sådana studier. Kommittén har därför fått undersöka närliggande forskningsområden, dvs. forskning om barn i homosexuella familjer och forskning om adopterade barn.

När forskningen från dessa två områden har kontrasterats, dvs. ställts mot varandra och sammanvägts framstår det tydligt vilken stor betydelse den känslomässiga relationen mellan barn och föräldrar har för ett barns utveckling. Detta oavsett om det handlar om ett adopterat barn eller ett barn med homosexuella föräldrar. Ett barn som växer upp i en kärleksfull miljö där hans eller hennes behov står i centrum för föräldrarnas omsorger, har alltså goda förutsättningar att utvecklas väl i socialt och psykologiskt hänseende. Homosexuella föräldrar kan – lika väl som heterosexuella föräldrar – ge barn en god fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtvillkor. Föräldrars sexuella läggning synes inte ha någon betydelse i detta avseende.

Av detta följer att homosexuella föräldrar lika väl som heterosexuella föräldrar kan erbjuda adopterade barn den omsorg de behöver för att de skall kunna hantera den psykiska sårbarhet som de kan ha till följd av sin speciella bakgrund.

Det har vidare inte framkommit något i den samlade forskningen som ger anledning att anta att adopterade barns identitetsutveckling skulle påverkas negativt om de lever tillsammans med homosexuella föräldrar. Det är föräldrarnas förmåga att förmedla trygghet, gemenskap och samhörighet som är avgörande för barnets möjlighet att bygga upp en stabil identitet.

Ett barns upplevelse av att vara avvikande och annorlunda varierar beroende på de kulturella och sociala sammanhang barnet befinner sig i.

Vilka egenskaper och beteenden det är som för tillfället upplevs som särskilt besvärande beror på den situation barnet är i och den norm som han eller hon jämför sig med.

Föräldrars homosexuella läggning är *en* egenskap bland alla andra egenskaper och beteenden som kan leda till att barn periodvis kan uppleva sig som avvikande eller annorlunda. Detta kan medföra vissa påfrestningar för ett adopterat barn som redan kan vara psykiskt belastat till följd av sin speciella bakgrund. Barn som växer upp i familjer där det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnen och föräldrarna har dock goda förutsättningar att klara av svårigheter och problem oavsett vad dessa beror på. Det viktiga i detta sammanhang är att föräldrarna är medvetna om att barnen kan uppleva olika svårigheter. På så sätt gör föräldrarna det möjligt för barnen att hantera situationen. Det finns inget som tyder på att homosexuella föräldrar inte skulle kunna erbjuda en sådan uppväxtmiljö som adopterade barn behöver för att de skall ha möjlighet att hantera eventuella problem relaterade till familjesituationen.

Förslag

Mot bakgrund av vad som har framkommit i forskningen på området anser kommittén att de rättsliga skillnader som finns i dag vad gäller homosexuella respektive heterosexuella pars möjligheter att adoptera inte längre är sakligt motiverade. Kommittén föreslår därför att registrerade partner, i likhet med makar, skall ges möjlighet att gemensamt provas som adoptivföräldrar.

Styvbarnsadoption

Gällande rätt

Endast en gift person får i dag adoptera den andre makens barn om villkoren för adoption i övrigt är uppfyllda. En sådan adoption brukar kallas styvbarnsadoption eller närståendeoption. Genom adoptionen klipps de rättsliga banden av med den förälder som inte är gift med adoptanten. Såväl biologiska som adopterade barn kan komma i fråga för styvbarnsadoption. Omkring ett hundratal styvbarnsoptioner genomförs i Sverige varje år.

Det finns i dag ingen möjlighet att i en homosexuell familj rättsligt binda styvföräldern (medföräldern) till barnet. Först om den rättsliga föräldern går bort kan medföräldern adoptera barnet eller utses till särskilt förordnad vårdnadshavare för det.

Överväganden

Barn har ett sämre rättsligt skydd i en familj där endast den ena föräldern är vårdnadshavare, såväl under den tid föräldrarna lever tillsammans som för det fall de separerar eller en av dem går bort.

De ekonomiska, sociala och psykologiska faktorer som kan tala både för och emot en styvbarnsadoption är desamma, oberoende av om familjebildningen är homosexuell eller heterosexuell.

Att samhället i dag inte fullt ut accepterar den homosexuella familjebildningen i föräldrarättsligt hänseende kan påverka även allmänhetens attityder till sådana familjer generellt. Att rättsligt erkänna den homosexuella familjen ger därför en viktig signal, inte minst till barnet. Det visar att barnets familj är lika accepterad som andra familjer i samhället.

Ett tidigare adopterat barn har samma behov av att skyddas rättsligt som ett biologiskt barn och även adopterade barn bör därför komma i fråga för styvbarnsadoption.

Förslag

Kommittén föreslår att det införs en möjlighet för en registrerad partner att adoptera den andre partners barn, under samma förutsättningar som i dag gäller för gifta par.

Assisterad befruktning

Gällande rätt m.m.

Insemination enligt inseminationslagen

Insemination inom sjukvården får utföras på en kvinna endast om hon är gift eller sambo med en man. Mannen skall skriftligen samtycka till inseminationen.

I Sverige är spermagivaren inte anonym. I givarens journal antecknas vissa grundläggande upplysningar om honom. Ett barn som tillkommit genom givarinsemination har, sedan det uppnått tillräcklig mognad, rätt att få del av de uppgifter om spermagivaren som antecknats i sjukhusets journal.

Privat insemination

Insemination som utförs av enskilda personer – ofta i hemmet – utan inblandning av sjukvården, brukar kallas privat insemination. Sådan insemination omfattas inte av inseminationslagens bestämmelser. På senare tid har det blivit allt vanligare att homosexuella använder sig av denna metod för att skaffa barn.

Faderskap till barn

Samtycke till inseminationen

För att en insemination enligt inseminationslagen skall få utföras på en kvinna krävs att mannen skriftligen samtyckt till denna. Samtycket har den verkan att mannen anses som det blivande barnets far. Även vid en privat insemination anses mannen som barnets far om han samtyckt till inseminationen. Privata inseminationer är inte reglerade i lag och det

finns inget krav på att samtycket i dessa fall skall vara skriftligt för att gälla i rättslig mening. Bilaga 1

Om modern är gift

Om modern är gift antas moderns make automatiskt vara barnets rättsliga far. Faderskapet för den gifte mannen kan hävas om det visar sig att någon annan är biologisk far till barnet. Vid givarinsemination kan faderskapet hävas om det inte är sannolikt att barnet tillkommit vid en insemination som maken samtyckt till. Men faderskapet kan hävas endast om den gifte mannen eller barnet agerar. Den gifte mannen kan därvid antingen godkänna en annan mans faderskapsbekräftelse eller kan han, eller barnet, väcka talan i domstol för att få faderskapet hävt. Den biologiske fadern (spermagivaren) kan i dessa fall inte föra sådan talan.

Om modern är ogift

Om modern är ogift måste faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom för att gälla i rättslig mening. Om barnet avlats genom samlag är principen den att endast den biologiske fadern skall kunna bekräfta faderskapet eller kunna fastställas som far av en domstol. Men när det gäller barn som avlats genom givarinsemination handlar det i stället om att fastställa ett socialt faderskap. Den gifte mannen eller sambon har då samtyckt till att bli far till ett barn som inte är hans biologiska. Spermagivaren har i dessa fall ingen möjlighet att hävda någon rätt till faderskapet. Skulle samtycke från maken eller sambon däremot inte finnas kan spermagivaren bekräfta faderskapet och därmed blir rättslig far till barnet.

Överväganden

Insemination vid allmänt sjukhus

Det finns en principiell skillnad mellan barn som adopteras och barn som kommer till genom assisterad befruktning. I det förstnämnda fallet handlar det om barn som redan existerar och som är i behov av nya föräldrar. I det andra fallet är det frågan om att medverka till att barn blir till. När samhället tillåter en verksamhet som innebär att barn blir till på artificiell väg har samhället ett särskilt stort ansvar för att barnet kommer att växa upp under bästa tänkbara förhållanden.

En grundläggande värdering i det svenska barn- och föräldrarättsliga regelsystemet är att ett barn har rätt till två föräldrar. Traditionellt har inställningen varit den att det är bäst för barnet att ha föräldrar av olika kön. Men de utredningar som kommittén har tagit del av och låtit genomföra visar att ett barns utvecklingsmöjligheter är lika goda i en homosexuell familjebildning som i en heterosexuell familjebildning. För att ett barn skall utvecklas väl spelar det alltså ingen roll om föräldrarna är av olika eller samma kön. Det finns därför inte – utifrån principen att barnet skall växa upp under goda förhållanden – någon anledning att

utesluta ett par från möjligheten att erhålla assisterad befruktning enbart på den grunden att de är av samma kön.

Den forskning som finns på området – inte minst adoptionsforskningen – visar att en tillgång till det biologiska ursprunget är viktigt för barnet. Därför får det anses vara till barnets bästa att kunna efterforska detta. Assisterad befruktning vid allmänt sjukhus innebär att barnet alltid har möjlighet att efterforska sitt biologiska ursprung, under förutsättning att barnet får vetskap om hur det tillkommit.

Ett argument som skulle kunna tala mot att ge lesbiska par möjlighet att erhålla assisterad befruktning inom den allmänna sjukvården är att det därmed ges en möjlighet att välja bort fadern till barnet. Det måste då påpekas att de par som föredrar en sådan lösning redan i dag väljer detta alternativ, genom privat insemination där spermagivarens identitet inte uppges vid faderskapsutredningen. Den enkätundersökning som kommittén genomfört visar att många lesbiska kvinnor – även om en möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus införs – även fortsättningsvis skulle föredra en känd man som spermagivare. Det finns alltså inget som tyder på att den biologiske fadern skulle väljas bort i större utsträckning än vad som sker i dag.

Vid insemination på sjukhus är sperman alltid kontrollerad för att undvika smittspridning, t.ex. av hiv. Också givaren kontrolleras för att utesluta att han bär på några ärftliga sjukdomar. Risken för att sjukdomar skall föras vidare är därför i dessa fall liten. Detta innebär en trygghet för såväl kvinnan som barnet.

Föräldraskap vid insemination

Möjlighet till gemensamt föräldraskap för kvinnor

Det finns olika möjligheter att lagtekniskt lösa föräldrafrågan när det gäller barn som tillkommer genom assisterad befruktning i en lesbisk relation. Kommittén har stannat för att likställa homosexuella med heterosexuella par i fråga om rättsligt föräldraskap för barn som avlats genom insemination.

En grundläggande värdering i det svenska barn- och föräldrarättsliga regelsystemet är, som tidigare nämnts, att ett barn har rätt till två föräldrar. För att möjliggöra för så många barn som möjligt att få två rättsliga föräldrar anser kommittén att man i dessa fall – liksom efter givarinsemination i heterosexuella förhållanden – bör prioritera det sociala föräldraskapet framför det biologiska. Det samtycke som den födande kvinnans partner eller sambo lämnar bör därför medföra att hon, tillsammans med modern, skall anses som förälder till barnet.

Om modern är registrerad partner kan man förutsätta att paret valt att skaffa barnet gemensamt. Moderns partner bör därför, liksom en make, automatiskt anses vara förälder till det barn som föds. Är modern ogift bör hennes sambo ges möjlighet att bekräfta moderskapet för att det skall bli rättsligt gällande. Det bör också finnas en möjlighet att fastställa moderskapet genom dom, för det fall den kvinna som samtyckt till inseminationen inte bekräftar moderskapet.

Denna reglering av föräldraskapet innebär att det biologiska faderskapet för ett barn i vissa fall inte blir fastställt (liksom är fallet i dag när

det gäller barn som avlats efter givarinsemination i heterosexuella förhållanden). Men genom att moderns partner eller sambo tar det rättsliga ansvaret för barnet kan spermagivaren träda fram utan att ett rättsligt faderskap för honom därmed skall fastställas. Den föreslagna regleringen av föräldraskap kan därför medföra att fler barn som föds efter privat insemination får tillgång till en känd far.

Möjligheten för spermagivaren att fastställas som far till barnet

För en homosexuell man kan insemination vara enda möjligheten att skaffa barn. Hans bidrag med sperma till inseminationen är därför inte alltid en fråga om att endast hjälpa ett lesbiskt par att bli föräldrar, utan han vill kanske själv ta aktiv del som far till barnet.

Om spermagivaren och det lesbiska paret således är överens om att givaren i stället skall vara den som, tillsammans med modern, är barnets rättsliga förälder finns det inget som hindrar att givaren bekräftar faderskapet, förutsatt att den inseminerade kvinnans partner eller sambo inte lämnat samtycke till inseminationen¹.

En spermagivare kan få faderskapet fastställt genom en faderskapsbekräftelse. För att en faderskapsbekräftelse skall bli giltig krävs att modern godkänner den. Moderns medverkan är alltså nödvändig för att en spermagivare skall kunna bli rättslig far till ett barn. Detta gäller redan med dagens reglering av föräldraskapsfrågan efter insemination. Om modern är registrerad partner antas hennes partner automatiskt vara barnets rättsliga förälder, tillsammans med modern. Om partnern godkänner spermagivarens faderskapsbekräftelse upphör dock hennes rättsliga föräldraskap att gälla och spermagivaren blir genom bekräftelsen att anses som barnets far.

Behovet av en översyn av reglerna rörande föräldraskap m.m.

För barnet är det viktigt att få kännedom om sitt biologiska ursprung. En fråga som är angelägen att se över är därför möjligheten att – vid sidan av de nuvarande faderskapsreglerna – utreda och slå fast det biologiska faderskapet för ett barn, t.ex. i form av en fastställsetalan rörande det biologiska ursprunget.

Frågan om det kan vara till ett barns bästa att ha fler än två vårdnadshavare bör vidare, enligt kommitténs mening, utredas närmare. I detta sammanhang är en viktig fråga, när det gäller vårdnadsansvaret vid privat insemination i homosexuella förhållanden, möjligheten för en spermagivare att, tillsammans med det lesbiska paret, kunna ha gemensam vårdnad för barnet.

¹ För att få tillgång till insemination enligt inseminationslagen skall skriftligt samtycke från kvinnans partner eller sambo föreligga. Faderskap för spermagivaren kan därför som regel fastställas endast om barnet avlats genom en privat insemination som moderns partner eller sambo inte samtyckt till.

Kommittén föreslår att lesbiska par som registrerat partnerskap eller lever i ett samboförhållande – i likhet med heterosexuella makar och sambor – skall ges möjlighet att erhålla assisterad befruktning vid allmänt sjukhus.

Reglerna för fastställande av rättsligt föräldraskap bör enligt kommitténs uppfattning motsvara de regler som gäller för heterosexuella par.

Kommittén föreslår också att en bestämmelse om moderskapspresumtion införs dvs. om modern är registrerad partner skall hennes partner automatiskt anses som rättslig förälder till ett barn som föds inom det registrerade partnerskapet.

Slutligen föreslår kommittén att en bestämmelse skall införas i föräldrabalken om att uppgift om vem som är spermagivare vid en insemination bör antecknas i socialnämndens akt rörande faderskaps- eller moderskapsutredningen.

Särskilt förordnade vårdnadshavare

Gällande rätt m.m.

Alla barn och unga under 18 år skall ha en vårdnadshavare, om de inte ingått äktenskap. Det är i första hand föräldrarna som har rätt och skyldighet att ha vårdnadsansvaret för sina barn. Det kan dock inträffa att föräldrarna inte kan eller bör ha vårdnaden om sina barn. En eller två andra personer måste då utses som vårdnadshavare för barnet.

Två personer kan i dag utses att, som särskilt förordnade vårdnadshavare, gemensamt utöva vårdnaden om ett barn endast om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Registrerade partner och homosexuella sambor räknas inte hit.

Överväganden och förslag

Om vårdnadshavare för ett barn skall förordnas skall tingsrätten utse någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Ett homosexuellt par kan, lika väl som ett heterosexuellt par, uppfylla dessa förutsättningar.

Kommittén föreslår därför att homosexuella par som registrerat partnerskap eller som lever i ett samboförhållande skall ges möjlighet att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Samhällets attityder

Kommittén har låtit undersöka allmänhetens attityder till att homosexuella par ges möjlighet att adoptera barn.

I fråga om *styvbarns adoption*, där den andre föräldern är okänd, ställer sig drygt fyra av tio positiva eller neutrala till detta, medan knappt var

tredje ställer sig negativ². Också om den andre föräldern är känd, men lämnar sitt samtycke till adoptionen, ställer sig fyra av tio positiva/neutrala till detta om paret är kvinnligt och något färre om paret är manligt. Omkring en tredjedel av de svarande är negativa även i dessa fall. När det gäller *gemensam adoption* är bilden den motsatta. Omkring en tredjedel av de tillfrågade ställer sig positiva/neutrala till en sådan adoption (något färre om paret är manligt) och fyra av tio ställer sig negativa (något fler om paret är manligt). Men ser man enbart till den yngre generationen (födda 1974–1984) är den positivt/neutralt inställda andelen större även här.

Inställningen till homosexuellas möjlighet att adoptera är till stor del en generationsfråga. Den yngre generationen ställer sig betydligt mer positiv eller neutral till att homosexuella skall få adoptera barn, än den äldre generationen. Det finns därför anledning att anta att de små barn som i dag växer upp i en homosexuell familj har en annan situation i förhållande till omgivningens inställning än vad de barn som nu är vuxna har haft.

Inställningen till homosexuella familjer är sannolikt också till stor del en kunskapsfråga. De som kommit i kontakt med en homosexuell familj tycks ofta ha en mer positiv inställning än de som inte har någon inblick i en sådan familjesituation. Homosexuella familjer upplever i de flesta fall att de blir positivt bemötta av sin omgivning, t.ex. i förskolan och skolan, av grannar och bekanta. Däremot har ibland personal vid myndigheter uppträtt ”förvirrat” och inte vetat hur de i handläggningen skall hantera den homosexuella familjen.

Ursprungsländernas inställning

Frågor till ursprungsländerna

Kommittén har ställt två frågor till de tjugofem ursprungsländer som lämnat flest barn för adoption till Sverige under 1999. Ena frågan gällde om de kunde tänka sig att låta ett homosexuellt par adoptera ett barn från deras land. Andra frågan var om en eventuell svensk lagstiftning som ger homosexuella par möjlighet att adoptera skulle kunna negativt påverka möjligheterna för svenska heterosexuella par att adoptera. Svar har kommit in från sju länder.

De sju ursprungsländerna svarar samtliga att endast heterosexuella par – och i de flesta fall också ensamstående – accepteras i adoptions-hänseende. Myndigheterna i sju länder: Vietnam, Colombia, Indien, Bulgarien, Thailand, Filippinerna och Ecuador har svarat att en svensk lagstiftning som ger homosexuella par möjlighet att adoptera inte skulle påverka svenska heterosexuella pars möjlighet att adoptera negativt. Svenska ambassaden i Etiopien har vidare svarat att det inte är troligt att det skulle påverka heterosexuella pars möjlighet att adoptera negativt, men att det eventuellt skulle kunna påverka ensamståendes möjligheter negativt. Svenska ambassaden i Guatemala har svarat att heterosexuella

² Med positivt inställda avses de som svarat ”Det tycker jag är bra” och med neutralt inställda avses de som svarat ”Det har jag inget emot”. Med negativt inställda avses de som svarat ”Det vill jag inte”.

par inte skulle påverkas juridiskt, men att det är omöjligt att uttala sig om de indirekta effekterna. Endast ett land – Lettland – har svarat att det finns en risk för att heterosexuella pars möjlighet skulle kunna komma att påverkas negativt. De övriga länderna har inte besvarat den sistnämnda frågan.

Homosexuella par som adoptanter

Kommitténs utredning visar att de ursprungsländer som svenska adoptionsorganisationer samarbetar med i dag troligen inte kommer att acceptera homosexuella par som adoptanter generellt inom den närmaste framtiden. Men det är inte uteslutet att de ansvariga myndigheterna/organisationerna i ett enskilt fall skulle komma fram till att det vore till ett barns bästa att få komma till ett homosexuellt par. Det kan vidare finnas andra länder, än de som de flesta barn kommer från i dag, som har en annan syn på homosexuella par som adoptanter och som skulle kunna bli aktuella som ursprungsländer framgent.

Gifta pars möjlighet att adoptera

Inget har framkommit som tyder på att en svensk lagstiftning som ger homosexuella möjlighet att adoptera barn generellt skulle påverka heterosexuella pars möjligheter att adoptera negativt.

Däremot kan det finnas en risk för att enskilda adoptionsorganisationer, barnhem m.m. blir mer restriktiva gentemot svenska adoptanter. Ett tidigare exempel på att så kan ske är då Sverige införde en abortlagstiftning. Något enstaka barnhem stoppade då temporärt adoptioner till Sverige.

Ensamståendes möjlighet att adoptera

Möjligheten till styvbarnsadoption inom ett registrerat partnerskap innebär att ett barn, som adopterats av en ensamstående, i ett senare skede kan komma att adopteras av förälderns homosexuella partner, för det fall föräldern ingår partnerskap. Det kan inte uteslutas att denna möjlighet kan medföra att vissa ursprungsländer blir något mer restriktiva när det gäller ensamstående sökande.

För vissa ursprungsländer kan det därför bli viktigt att förvissa sig om att de barn de lämnar för adoption inte kommer till en homosexuell person. Det är därför möjligt att dessa länder kommer att kräva att det av hemutredningen framgår att den sökande inte är homosexuell. Om den svenska hemutredningen i sådana fall öppet redovisar den sökandes sexuella läggning borde det inte medföra att ensamståendes möjligheter att adoptera generellt påverkas negativt.

Barnkonventionen

Enligt Barnkonventionen skall, vid alla åtgärder som rör barn, barnets bästa komma i främsta rummet (artikel 3). Kommittén har arbetat enligt denna riktlinje och såväl framtagandet av den bakomliggande utredningen som de överväganden som gjorts har skett mot bakgrund av barnets bästa.

Barnkonventionen tar i en särskild artikel upp frågan om adoption av barn (artikel 21). När det gäller adoption är principen om barnets bästa särskilt uttalad. Barnets bästa skall vara styrande för alla överväganden som rör adoption. Inga andra intressen får sättas före eller anses lika viktiga som hänsynen till barnets bästa.

Den svenska Barnkommittén fann, vid genomgången av den svenska adoptionslagstiftningen, att denna står i överensstämmelse med Barnkonventionens bestämmelser och anda³. Den lagstiftning som kommittén föreslår ändrar inte något i detta hänseende.

En annan artikel som är viktig i sammanhanget är artikel 7, där det bl.a. sägs att barn, så långt det är möjligt, har rätt att få vetskap om sina föräldrar. Kommitténs förslag om att lesbiska par skall ges möjlighet att erhålla assisterad befruktning vid allmänt sjukhus – vilket möjliggör för ett barn att få kännedom om sitt biologiska ursprung – är ett steg i denna riktning. Detsamma gäller förslaget om att spermagivarens identitet bör antecknas i socialnämndens akt rörande faderskaps- eller moderskapsutredningen.

1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner

Haagkonventionen syftar i första hand till att stärka barnens rättsskydd vid internationella adoptioner. Tanken är att de stater som ansluter sig till konventionen skall samarbeta kring adoptionerna och att såväl ursprungsland som mottagarland skall ansvara för att de adoptioner som genomförs är till barnets bästa.

Konventionen skall tillämpas då ett barn med hemvist i en fördragsslutande stat (ursprungsstaten) har överflyttats, överflyttas eller kommer att överflyttas till en annan fördragsslutande stat (den mottagande staten), antingen efter adoption i ursprungsstaten av makar eller av en person med hemvist i den mottagande staten, eller för sådan adoption i den mottagande staten eller i ursprungsstaten (artikel 2.1).

Frågan om homosexuella pars möjlighet att adoptera var uppe till diskussion vid antagandet av Haagkonventionen och efter ingående diskussioner inom såväl den specialkommission som utarbetade konventionsförslaget som vid den diplomatkonferens som sedermera antog konventionen kom man överens om att konventionen endast skulle omfatta adoptioner där gifta heterosexuella par och ensamstående var adoptanter.

³ SOU 1997:116 s. 256.

Konventionen är inte uppbyggd så att den avser att täcka alla former av adoption. I stället anges i artikel 2.1 i vilka fall konventionen är tillämplig. Av de uttalanden som gjordes i samband med diskussionen om vilka adoptanter som skulle omfattas av konventionen framgår också tydligt att man inte avsåg att konventionens tillämpningsområde i detta avseende skulle begränsa de olika konventionsstaternas möjlighet att ha egna inhemska bestämmelser om vilka som skall godtas som adoptanter. I stället påpekades att det stod såväl ursprungsland som mottagarland fritt att när som helst avbryta ett adoptionsförfarande som inte ansågs godtagbart enligt den egna statens bestämmelser och värderingar.

Sammanfattningsvis finns det inte – med anledning av Haagkonventionen – något formellt hinder mot att införa en bestämmelse som ger registrerade partner möjlighet att adoptera barn. Däremot skulle en sådan adoption inte komma att omfattas av Haagkonventionen. Men det svenska regelverket rörande adoptioner innebär att barnet ändå har i princip samma rättsliga skydd.

1967 års europeiska konvention om adoption av barn

Allmänt

Konventionen, som tar sikte på konventionsstaternas interna regler, syftar till att utjämna olikheterna mellan staternas adoptionslagstiftning och tillgodose barnets bästa genom gemensamma principer och gemensam praxis beträffande adoption av barn.

Konventionen innehåller dels bestämmelser som staterna förbinder sig att följa, dels bestämmelser som är fakultativa. En fördragsslutande stat får, vid undertecknandet eller vid anslutningen till konventionen, reservera sig mot högst två av de förpliktande bestämmelserna. Sverige har inte gjort någon sådan reservation.

Artikel 6.1, som anger vem som får adoptera enligt konventionen, tillhör de bestämmelser som en ansluten stat förbundit sig att följa. Artikeln slår fast att barn får adopteras *endast av makar, antingen gemensamt eller var för sig, eller av en person.*

Också artikel 10, som tar upp verkan av en adoption, tillhör de bestämmelser som konventionsstaterna förbundit sig att följa. I artikeln sägs bl.a. att en adoption innebär att alla band mellan adoptivbarnet och dess biologiska föräldrar klipps av. En konventionsstat får dock i lag stadga att adoptantens make behåller sina rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet, om detta är hans eget barn i eller utom äktenskap eller hans adoptivbarn.

Kommitténs bedömning

Enligt konventionen får ett barn adopteras endast av makar, eller av en person. Det är knappast möjligt att slå fast vad som är en riktig tolkning av begreppet makar i 1967 års europeiska konvention om adoption av barn. Kommittén anser dock – med hänsyn till konventionens syfte och betydelsen av andra konventionsstaters inställning – att registrerade partner inte kan anses omfattas av konventionens bestämmelser om

makar i artiklarna 6.1 och 10.2. Under sådana förhållanden står kommitténs förslag i strid mot 1967 års konvention om adoption av barn.

I de flesta fall är det inte att rekommendera att en konvention sägs upp med anledning av att en stat önskar införa bestämmelser som står i strid mot denna. I detta fall menar kommittén dock att flera skäl talar för att ändå föreslå en sådan lösning.

Sverige tillträdde konventionen strax efter dess tillkomst för över trettio år sedan. En stat kan reservera sig mot tillämpningen av två av de förpliktande artiklarna och det hade varit fullt möjligt för Sverige att vid undertecknandet eller tillträdet reservera sig mot de aktuella artiklarna i konventionen. Frågan var dock inte aktuell vid denna tidpunkt, varför det nuvarande läget knappast kunde förutses.

Sverige har en adoptionslagstiftning som beaktar barnets bästa och som innebär att adoptioner genomförs på ett etiskt godtagbart sätt. Adoptionsförfarandet står t.ex. under offentlig tillsyn och adoptanterna genomgår en noggrann prövning innan de medges ta emot ett barn för adoption. Den svenska lagstiftningen får därför sägas uppfylla de internationellt ställda kraven på ett godtagbart adoptionsförfarande. Kommitténs förslag ändrar inte på detta förhållande.

Ytterligare en faktor som talar för möjligheten att säga upp konventionen är att den inte haft den genomslagskraft i Europa som var tanken bakom den. Ett antal europeiska stater har valt att inte tillträda konventionen.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

dels att 3 kap. 2 § skall upphöra att gälla,
dels att 3 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap med de undantag som anges i 2–4 §§.

Ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap med de undantag som anges i 3–4 §§.

2 §

Registrerade partner får varken gemensamt eller var för sig anta adoptivbarn enligt 4 kap. föräldrabalken. Inte heller får registrerade partner enligt 6 kap. 10 a § föräldrabalken utses att gemensamt utöva vårdnaden om en underårig.

Lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen gäller inte för registrerade partner.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:813)¹ om homosexuella sambor

dels att punkterna 15, 20 och 21 skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas en ny punkt, 22, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

1. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,
2. ärvdabalken,
3. jordabalken,
4. 10 kap. 9 § rättegångsbalken,
5. 4 kap. 19 § första stycket utsökningsbalken,
6. inkomstskattelagen (1999:1229),
7. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
8. bostadsrättslagen (1991:614),
9. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
10. 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988),
11. 10 § insiderlagen (1990:1342),
12. 14 kap. 3 §, 4 § tredje stycket och 8 § tredje stycket vallagen (1997:157),
13. 36 § första stycket lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval m.m.,
14. 4 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,
15. 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
16. säkerhetsskyddslagen (1996:627),
17. lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighetsskatt i vissa fall vid 1997–2001 års taxeringar,
18. lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
19. 35 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620),
20. 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
20. 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
21. 2 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529).
21. 2 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529), *samt*
22. *lagen (1984:1140) om insemination.*

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

¹ Senaste lydelse 2000:291.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:1140) om
insemination

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 och 5 §§ i lagen (1984:1140) om insemination skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift *eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande* förhållanden. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken *eller den man som kvinnan bor tillsammans med*.

Om det i ett mål om faderskap till barn är nödvändigt att få ta del av de uppgifter som finns om en insemination, är den som är ansvarig för inseminationen eller annan som har tillgång till uppgifterna skyldig att på begäran av domstolen lämna ut dessa uppgifter.

Föreslagen lydelse

2 §

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift *eller sambo*. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken *eller sambon*.

5 §

Om det i ett mål om faderskap *eller moderskap* till barn är nödvändigt att få ta del av de uppgifter som finns om en insemination, är den som är ansvarig för inseminationen eller annan som har tillgång till uppgifterna skyldig att på begäran av domstolen lämna ut dessa uppgifter.

Härigenom föreskrivs
dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 1 och 7–9 §§, 6 kap. 4 och 10 a §§, 7 kap. 12, 15, 16 och 18 §§ samt 20 kap. 1 § föräldrabalken skall ha följande lydelse,
dels att det i föräldrabalken skall införas två nya kapitel, 1 a kap. och 2 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Om faderskap till barn

3 §

Föreligger ej fall som avses i 1 § eller har rätten meddelat förklaring enligt 2 § första stycket fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom.

I andra fall än de som avses i 1 §, *1 a kap. 1 §* eller har rätten meddelat förklaring enligt 2 § första stycket *eller 1 a kap. 2 § första stycket*, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom.

1 a kap. Om moderskap till barn¹

1 §

Är vid ett barns födelse modern registrerad partner, skall även hennes partner anses som barnets mor, om inte annat följer av 2 §. Detsamma gäller, om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter partnerns död att det kan vara avlat innan dess.

2 §

Rätten skall förklara att den kvinna som enligt 1 § tillsammans med modern skall anses som barnets mor inte är det, om

1. det är utrett att modern har haft samlag med en man under den tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av denne, eller

2. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom

¹ Om befruktning utanför kroppen med en kvinnas ägg och donerad sperma tillåts bör 2,4 och 5 §§ ändras så att de avser även dessa fall.

insemination och partnern inte har samtyckt till denna.

Vad som stadgas i 1 § om partnerns moderskap skall inte längre gälla, om

1. partnern skriftligen godkänner en mans bekräftelse av faderskapet till barnet,

2. i fråga om mannens bekräftelse bestämmelserna i 1 kap. 4 § iakttagits,

3. modern skriftligen godkänt mannens bekräftelse, och

4. barnet inte avlats genom en insemination som partnern samtyckt till.

3 §

I andra fall än de som avses i 1 kap. 1 § eller i 1 § detta kapitel fastställs moderskap för moderns sambo genom bekräftelse eller dom, om barnet avlats genom insemination.

4 §

Bekräftelse av moderskap som avses i 3 § skall vara skriftlig och bevittnas av två personer. Bekräftelsen skall skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Är barnet myndigt eller står det enligt 6 kap. 2 § inte under någons vårdnad, skall bekräftelsen i stället godkännas av barnet självt. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om moderns sambo samtyckt till inseminationen och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats genom inseminationen.

Bekräftelse kan lämnas även före barnets födelse.

Rätten skall förklara att bekräftelsen saknar verkan, om

1. det senare visar sig att den som lämnat bekräftelsen inte har lämnat samtycke till inse-

minationen, eller

2. det inte med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats genom inseminationen.

5 §

Skall moderskap fastställas genom dom, skall rätten förklara att även moderns sambo skall anses som mor till barnet, om insemination har utförts på modern med samtycke av hennes sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen.

2 kap. Om socialnämnds medverkan vid fastställelse av faderskap

1 §

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far *eller enligt 1 a kap. 1 § en viss kvinna anses som mor* till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

7 §

Socialnämnden får lägga ned en påbörjad utredning om faderskapet, om det

1. visar sig omöjligt att få erforderliga upplysningar för bedömning av faderskapsfrågan,

2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,

3. har lämnats samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt 4 kap. 5 a § till adoption av barnet, eller

4. av särskilda skäl finns anledning att anta att fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden får även lägga ner en påbörjad faderskapsutredning om moderskapet skall fastställas enligt 1 a kap.

Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad faderskapsutredning får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

8 §

Vid socialnämnden skall föras protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. I protokollet antecknas även sådana uppgifter som *kunna* ha betydelse för skyldigheten att utge bidrag till barnets underhåll.

Vid socialnämnden skall föras protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. *Om barnet avlats genom insemination bör uppgift om spermagivaren antecknas i protokollet.* I protokollet antecknas även sådana uppgifter som kan ha betydelse för skyldigheten att utge bidrag till barnets underhåll.

Utredningen bör bedrivas skyndsamt. Den skall vara slutförd inom ett år från barnets födelse, om ej särskilda skäl föranleda annat.

9 §

Skall en viss man enligt 1 kap. 1 § anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och har barnet hemvist i Sverige, skall socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan man kan vara far till barnet.

Skall en viss kvinna enligt 1 a kap. 1 § anses som mor till ett barn som står under någons vårdnad och har barnet hemvist i Sverige, skall socialnämnden utreda om faderskap i stället skall fastställas för barnet, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller kvinnan begär det och det är lämpligt.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Utredningen får läggas ned, om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Utredningen får läggas ned, om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt. *Är modern registrerad partner bör vid tillämpningen av 6 § socialnämnden verka för att blodundersökning görs på modern, barnet och den som kan vara far till barnet, om partnern begär det eller det finns anledning att anta att modern haft samlag med en man under den tid då barnet kan vara avlat.*

Socialnämndens beslut att inte påbörja en utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned en påbörjad utredning får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

1 §

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far eller enligt 1 a kap. 1 § en viss kvinna anses som mor till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som tillsammans med modern skall anses som mor till barnet och se till att moderskapet fastställs. Detta gäller om barnet har hemvist i Sverige.

2 §

Vad som sägs i 2 kap. 2–4 och 8 §§ skall gälla även vid fastställande av moderskap.

3 §

Om moderskapsfrågan kan bedömas med tillräcklig säkerhet på grund av socialnämndens utredning, bör nämnden ge den tillfälle att bekräfta moderskapet som antas vara den som enligt 1 a kap. skall anses som mor till barnet.

4 §

Socialnämnden bör verka för att blodundersökning görs på modern, barnet och en man som kan vara far till barnet, om moderns sambo begär det. Detsamma gäller om det finns anledning att anta att modern haft samlag med en man under den tid som barnet kan vara avlat eller att barnet avlats genom en insemination som sambon inte har samtyckt till.

5 §

Socialnämnden får lägga ned en påbörjad moderskapsutredning, om det

1. visar sig omöjligt att få de upplysningar som är nödvändiga för bedömning av moderskapsfrågan,

2. framstår som utsiktslöst att

försöka få moderskapet fastställt av domstol,

3. har lämnats samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt 4 kap. 5 a § till adoption av barnet, eller

4. av särskilda skäl finns anledning att anta att fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden får även lägga ner en påbörjad moderskapsutredning om faderskap skall fastställas enligt 1 kap.

Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad moderskapsutredning får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

3 kap. Vissa bestämmelser om rättegången i mål om faderskap och moderskap

14 §

Vad som i detta kapitel sägs om faderskap gäller även moderskap.

6 kap. Om vårdnad och umgänge

4 §

Står barnet under vårdnad av endast en av föräldrarna och vill föräldrarna gemensamt utöva vårdnaden, skall rätten på talan av dem båda förordna i enlighet med deras begäran, om inte gemensam vårdnad är uppenbart oförenlig med barnets bästa. Föräldrarna kan få gemensam vårdnad också genom registrering hos skattemyndigheten efter anmälan av dem båda,

1. till socialnämnden i samband med att nämnden skall godkänna en faderskapsbekräftelse, eller

2. till skattemyndigheten under förutsättning att förordnande om vårdnaden inte har meddelats tidigare och att föräldrarna och barnet är svenska medborgare.

1. till socialnämnden i samband med att nämnden skall godkänna en faderskapsbekräftelse *eller moderskapsbekräftelse*, eller

10 a §

Om vårdnadshavare skall förordnas särskilt, utses någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Den som är underårig får inte förordnas till vårdnadshavare.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är *gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden*.

För syskon skall samma person utses till vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talat mot det.

Om vårdnadshavare skall förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, skall denna person förordnas, om det inte är olämpligt.

7 kap. Om underhållsskyldighet

12 §

Talan om underhåll till barn tas upp av rätten i den ort där svaranden har sin hemvist. Sådan fråga kan väckas även i samband med mål om fastställande av faderskapet till barn, äktenskapsmål, mål om vårdnaden om barn eller mål om barns boende.

Finns det inte någon behörig domstol enligt första stycket, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

15 §

I mål om underhåll till barn får rätten, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft, besluta om underhållet efter vad som är skäligt. Skyldighet att utge bidrag får dock åläggas någon endast om det finns sannolika skäl för att bidragsskyldighet föreligger. Har fråga om underhåll väckts i samband med mål om fastställande av faderskap till barn, får beslut om skyldighet att utge bidrag inte meddelas, om flera *män* är instämnda i målet.

Beslut enligt första stycket kan meddelas utan huvudförhandling. Innan beslutet meddelas, skall motparten få tillfälle att yttra sig i frågan. Har rätten meddelat ett beslut, skall den ompröva det när målet avgörs.

Ett beslut enligt denna paragraf får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är *makar eller sambor*.

Talan om underhåll till barn tas upp av rätten i den ort där svaranden har sin hemvist. Sådan fråga kan väckas även i samband med mål om fastställande av faderskapet *eller moderskapet* till barn, äktenskapsmål, mål om vårdnaden om barn eller mål om barns boende.

I mål om underhåll till barn får rätten, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft, besluta om underhållet efter vad som är skäligt. Skyldighet att utge bidrag får dock åläggas någon endast om det finns sannolika skäl för att bidragsskyldighet föreligger. Har fråga om underhåll väckts i samband med mål om fastställande av faderskap *eller moderskap* till barn, får beslut om skyldighet att utge bidrag inte meddelas, om flera är instämnda i målet.

16 §

Har någon genom skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att till barn för vilket faderskapet skall fastställas utge underhållsbidrag för tid intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, gäller i fråga om verkställighet på grund av handlingen vad som är föreskrivet om verkställighet på grund av förbindelse att utge underhåll enligt denna balk.

Har någon genom skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att till barn för vilket faderskapet *eller moderskapet* skall fastställas utge underhållsbidrag för tid intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet *eller moderskapet* föreligger, gäller i fråga om verkställighet på grund av handlingen vad som är föreskrivet om verkställighet på grund av förbindelse att utge underhåll enligt denna balk.

Beträffande åtagande enligt första stycket skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som i lag eller annan författning är föreskrivet för fall då rätten enligt 15 § har meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn.

18 §

Har en man haft kostnader för ett barns försörjning därför att han har varit att anse som eller antagits vara barnets far, men fastställs att en annan man är far till barnet, har den förstnämnde endast om det finns särskilda skäl rätt till ersättning av den andre för kostnaderna.

Har en man *eller kvinna* haft kostnader för ett barns försörjning därför att han *eller hon* har varit att anse som eller antagits vara barnets far *eller mor*, men fastställs att en annan man är far *eller, enligt 1 a kap., en kvinna skall anses som mor* till barnet, har den förstnämnde endast om det finns särskilda skäl rätt till ersättning av den andre för kostnaderna.

20 kap. Vissa gemensamma bestämmelser om rättegången

1 §

I mål om faderskap, vårdnad, umgänge och underhåll tillämpas 14 kap. 17 och 18 §§ äktenskapsbalken.

I mål om faderskap, *moderskap*, vårdnad, umgänge och underhåll tillämpas 14 kap. 17 och 18 §§ äktenskapsbalken.

Vid handläggning som sker enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden består tingsrätten av en lagfaren domare. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till ärendets beskaffenhet, får tingsrätten dock bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän.

Häri genom föreskrivs att 2 kap. 2 § och 16 kap. 3 a § ärvdabalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. Om skyldemans arvsrätt

2 §

Finns ej bröstarvingar, taga arvlåtarens fader och moder hälften var av arvet.

Är fader eller moder död, dela arvlåtarens syskon faderns eller moderns lott. I avlidet syskons ställe träda dess avkomlingar, och skall var gren taga lika lott. Finns ej syskon eller avkomlingar av dem, men lever endera av arvlåtarens föräldrar, skall denne taga hela arvet.

Äro halvsyskon efter arvlåtaren, taga de med helsyskon eller deras avkomlingar del i lott, som skolat tillfalla deras fader eller moder. Finns ej helsyskon, och äro de båda föräldrarna döda, skola arvlåtarens halvsyskon taga hela arvet. I avlidet halvsyskons ställe träda dess avkomlingar.

Finns det inga bröstarvingar, tar arvlåtarens föräldrar hälften var av arvet.

Är någon av föräldrarna död, delar arvlåtarens syskon denna förälders lott. I ett avlidet syskons ställe träder syskonets avkomlingar, och var gren tar lika lott. Finns det inga syskon eller avkomlingar av dem, men lever någon av arvlåtarens föräldrar, tar föräldern hela arvet.

Finns det halvsyskon efter arvlåtaren, tar de tillsammans med helsyskon eller deras avkomlingar del i lott som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon, och är båda föräldrarna döda, tar arvlåtarens halvsyskon hela arvet. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

16 kap. Om preskription av rätt att taga arv eller testamente

3 a §

Är vid någons död faderskapet till honom ej fastställt och är fadern ej heller på annat sätt känd för annan dödsbodeläggare, boutredningsman eller den som sitter i boet, skall den som vill grunda arvsrätt på faderskapet göra sin rätt gällande inom tre månader från dödsfallet eller, om bouppteckningen förrättas senare, senast vid bouppteckningen.

Vad som sägs i första stycket gäller även den som enligt 1 a kap. föräldrabalken vill grunda arvsrätt på moderskap.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om
blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

dels att rubriken skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas en ny paragraf, 7 §, av följande lydelse.

**Lag om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap och
moderskap**

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

*Vad som i denna lag sägs om
faderskap gäller också moderskap.*

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1969:620) om
ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs det att det i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag skall införas en ny paragraf, 6 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

*Vad som i denna lag sägs om
faderskap gäller också moderskap.*

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor

dels att rubriken skall ha följande lydelse,

dels att 1–3 och 5 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubrikerna närmast före 2 och 3 §§ skall ha följande lydelse.

Lag om internationella faderskaps- och moderskapsfrågor

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag gäller frågor om faderskap till barn i internationella förhållanden.

Denna lag gäller frågor om faderskap *och moderskap* till barn i internationella förhållanden.

Vad som i 4 och 6–12 §§ sägs om faderskap gäller också moderskap.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 §§.

Faderskap och moderskap omedelbart på grund av lag

2 §

En man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far, då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

En man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far, *och en kvinna som är eller har varit registrerad partner till ett barns mor skall anses som barnets mor*, då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far *eller mor* enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

3 §¹

Ett faderskap kan fastställas genom bekräftelse av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken.

Ett moderskap kan fastställas genom bekräftelse av moderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda moderskapet enligt 2 a kap. 1 § föräldrabalken.

I fråga om fastställelse av faderskap enligt första stycket tillämpas svensk lag.

I fråga om fastställelse av faderskap enligt första stycket eller moderskap enligt andra stycket tillämpas svensk lag.

Har bekräftelsen lämnats utomlands, skall den även om detta inte följer av andra stycket anses giltig till formen, om den uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag.

5 §

En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist när målet avgörs i första instans.

En talan vid svensk domstol om fastställande eller om hävande av ett faderskap eller moderskap, som gäller enligt 2 §, skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist när målet avgörs i första instans.

Frågan huruvida ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

Frågan huruvida ett moderskap, som gäller enligt 2 §, skall anses hävt genom en fastställelse av att en man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

¹ Senaste lydelse 1990:1528.

Häriigenom föreskrivs att 4 kap. 4 och 10 §§ i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §¹

Modern har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del vårdar barnet berättigad till föräldrapenning.

En mor, som är havande, har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del vårdar barnet berättigad till föräldrapenning.

Föräldrapenning utges även i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet, i vilken barnet deltar. Föräldrapenning i samband med föräldrautbildning kan utges före barnets födelse.

En förälder som inte har barnet i sin vård har rätt till föräldrapenning endast om särskilda skäl föreligger. Kravet på särskilda skäl gäller dock inte

1. modern till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen,
2. förälder som deltar i föräldrautbildning.

1. *en mor, som fött barn,* till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen,

10 §²

En förälder har rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

För vård av ett barn vars levnadsålder understiger 240 dagar utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus.

För vård av ett barn som är äldre än som nyss sagts utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket inte för tid under vilken annars

¹ Senaste lydelse 1994:605.

² Senaste lydelse 1997:1314.

föräldrapenning skulle ha uppburits; undantag gäller dock om barnet vårdas på sjukhus.

Med vård på sjukhus jämställs tillfällig vård i övergångsboende för barn som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. En förälder till barn som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade har rätt till tillfällig föräldrapenning från barnets födelse till dess att det fyller sexton år även när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg i vilken barnet deltar (kontaktdagar).

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer även en *fader som* avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en *fader* vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år. Som adoption anses även att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det.

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer även en *far eller den som enligt 1 a kap. föräldrabalken skall anses som mor till barnet om han eller hon* avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en *förälder* vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år. Som adoption anses även att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om
allmänna barnbidrag

Bilaga 2

Häriigenom föreskrivs att 4 och 4 a § i lagen (1947:527) om allmänna barnbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Rätten att uppbära allmänt barnbidrag för ett barn tillkommer, där barnet står under föräldrarnas gemensamma vårdnad, barnets moder eller, om föräldrarna gjort anmälan härom till allmän försäkringskassa, barnets fader. Är den förälder som uppbär bidrag enligt vad nu har sagts till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att delta i vårdnaden, skall rätten att uppbära bidraget i stället tillkomma den andra föräldern. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om ett barn men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem, tillkommer rätten att uppbära allmänt barnbidrag efter anmälan den förälder som barnet bor hos. Står barnet ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, tillkommer rätten att uppbära bidraget den som har vårdnaden om barnet. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, skall vad som nyss har sagts om barnets fader och moder i stället gälla den manlige respektive den kvinnliga vårdnadshavaren.

Allmänt barnbidrag lämnas endast om bidragsmottagaren är bosatt i Sverige.

Rätten att uppbära allmänt barnbidrag för ett barn tillkommer, där barnet står under föräldrarnas gemensamma vårdnad, barnets moder eller, om föräldrarna gjort anmälan härom till allmän försäkringskassa, barnets fader. Är den förälder som uppbär bidrag enligt vad nu har sagts till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att delta i vårdnaden, skall rätten att uppbära bidraget i stället tillkomma den andra föräldern. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om ett barn men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem, tillkommer rätten att uppbära allmänt barnbidrag efter anmälan den förälder som barnet bor hos. Står barnet ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, tillkommer rätten att uppbära bidraget den som har vårdnaden om barnet. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, skall vad som nyss har sagts om barnets fader och moder i stället gälla den manlige respektive den kvinnliga vårdnadshavaren. *Om föräldrarna eller vårdnadshavarna är av samma kön tillkommer rätten att uppbära barnbidrag den äldste av dem eller, om de gjort anmälan om det, den andre.* Allmänt barnbidrag lämnas endast om bidragsmottagaren är bosatt i Sverige.

I fråga om rätten att uppbära allmänt barnbidrag likställs med föräldrar de, som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Allmän försäkringskassa får på framställning av socialnämnd förordna att allmänt barnbidrag för barn, som genom socialnämndens försorg placerats i enskilt hem, skall uppbäras av den som fostrar barnet. Har barnet placerats i enskilt hem av annan än socialnämnd, får sådant förordnande meddelas på framställning av den som enligt första stycket uppbär bidraget.

4 a §¹

Rätten att uppbära flerbarnstillägget tillkommer den som uppbär allmänt barnbidrag för de barn som flerbarnstillägget avser. Om barnbidrag har slutat utges för alla de barn som flerbarnstillägget avser, tillkommer rätten att uppbära flerbarnstillägget barnens vårdnadshavare. Om alla barn som berättigar till flerbarnstillägget är myndiga, eller om barnen saknar vårdnadshavare, tillkommer rätten den eller de föräldrar som barnen stadigvarande sammanbor med.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan härom, till mannen.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan härom, till mannen. *Är personerna av samma kön betalas flerbarnstillägget till den äldste av dem eller, om de gör anmälan om det, till den andre.*

¹ Senaste lydelse 1997:1316.

Härigenom föreskrivs att 4, 17 och 22 §§ i lagen (1996:1030) om underhållsstöd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Ett barn har inte rätt till underhållsstöd, om

1. barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt,

2. det finns anledning anta att, om det finns en bidragsskyldig förälder, denne i rätt ordning betalar underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet,

3. det är uppenbart att den bidragsskyldige föräldern på något annat sätt ser till att barnet får motsvarande underhåll,

4. boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till de åtgärder som begärs, eller

5. barnet har rätt till barnpension efter en bidragsskyldig förälder på grund av 8 kap. 2 § eller 14 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Föreslagen lydelse

4 §

Ett barn har inte rätt till underhållsstöd, om

1. barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet *eller moderskapet* till barnet fastställt,

2. det finns anledning anta att, om det finns en bidragsskyldig förälder, denne i rätt ordning betalar underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet,

3. det är uppenbart att den bidragsskyldige föräldern på något annat sätt ser till att barnet får motsvarande underhåll,

4. boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till de åtgärder som begärs, eller

5. barnet har rätt till barnpension efter en bidragsskyldig förälder på grund av 8 kap. 2 § eller 14 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

17 §

Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren. *Är vårdnadshavarna av samma kön betalas underhållsstödet ut till den*

Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

Om det finns synnerliga skäl, får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till någon annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

22 §

Har försäkringskassan enligt 15 § beslutat om underhållsstöd för tid till dess slutligt beslut kan fattas, fastställs återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige för motsvarande tid.

Om underhållsstöd har lämnats till ett barn och pågår det ett mål om fastställande av faderskap till barnet, får den man som är instämmd åläggas återbetalningsskyldighet, om det finns sannolika skäl för att han är far till barnet. Beslut om återbetalningsskyldighet får dock inte meddelas, om flera män är instämnda i målet.

Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett lägre belopp än vad som för samma tid har betalats enligt första eller andra stycket, skall skillnaden betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett högre belopp, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

Har återbetalningsskyldigheten fastställts slutligt för en man och frias han senare från faderskapet till barnet, har han rätt att få tillbaka vad han har betalat jämte ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från varje betalningsdag.

Har försäkringskassan enligt 15 § beslutat om underhållsstöd för tid till dess slutligt beslut kan fattas, fastställs återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige för motsvarande tid.

Om underhållsstöd har lämnats till ett barn och pågår det ett mål om fastställande av faderskap till barnet, får den man som är instämmd åläggas återbetalningsskyldighet, om det finns sannolika skäl för att han är far till barnet. Beslut om återbetalningsskyldighet får dock inte meddelas, om flera män är instämnda i målet. *Detsamma skall gälla den kvinna som är instämmd i ett mål om moderskap.*

Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett lägre belopp än vad som för samma tid har betalats enligt första eller andra stycket, skall skillnaden betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett högre belopp, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

Har återbetalningsskyldigheten fastställts slutligt för en man och frias han senare från faderskapet till barnet, har han rätt att få tillbaka vad han har betalat jämte ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från varje betalningsdag. *Detsamma skall gälla om återbetalningsskyldigheten fastställts slutligt för en kvinna och hon senare frias från moderskapet till barnet.*

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ namnlagen (1982:670) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvar vid födelsen det namnet.

Har föräldrarna olika efternamn när barnet föds och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar barnet vid födelsen det efternamn som det senast födda syskonet bär.

Har föräldrarna olika efternamn när barnet föds och är andra stycket inte tillämpligt, anses barnet vid födelsen ha förvärvat det av föräldrarnas efternamn som anmäls till skattemyndigheten inom tre månader efter födelsen. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, anses barnet vid födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

Fastställs inte *faderskapet* inom tre månader efter födelsen, anses barnet vid födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

Fastställs inte inom tre månader efter födelsen *vem som skall anses som barnets far eller vem som tillsammans med modern skall anses som barnets mor*, anses barnet vid födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

2 §

Den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar genom adoptionen det namnet.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär.

Den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar genom adoptionen det namnet.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptiv-

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptiv-

¹ Senaste lydelse 1991:493.

föräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn.

föräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn *eller, om föräldrarna är av samma kön, det efternamn som den äldsta av adoptivföräldrarnas bär.*

Bilaga 2

13 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen
(1991:481)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 6 § folkbokföringslagen (1991:481) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

En person skall folkbokföras på den fastighet och i den territoriella församling där han enligt 7–13 §§ är att anse som bosatt.

En person som är bosatt på en fastighet som innehåller flera bostadslägenheter skall folkbokföras också på lägenhet. Med bostadslägenhet avses lägenhet som är registrerad i lägenhetsregistret enligt lagen (1995:1537) om lägenhetsregister.

Ett nyfött barn folkbokförs i den församling där modern är folkbokförd eller, om modern inte är folkbokförd, i den församling där fadern är folkbokförd (födelsehemort).

Ett nyfött barn folkbokförs i den församling där modern är folkbokförd eller, om modern inte är folkbokförd, i den församling där fadern *eller den kvinna som enligt 1 a kap. föräldrabalken tillsammans med modern skall anses som mor till barnet* är folkbokförd (födelsehemort).

Undantag från första stycket anges i 14–16 §§.

Förteckning över remissinstanserna till betänkandet

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Göteborg, Huddinge tingsrätt, Umeå tingsrätt, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Jönköpings län, Domstolsverket, Socialstyrelsen, Riksförsäkringsverket, Folkhälsoinstitutet, Barnombudsmannen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), Ungdomsstyrelsen, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), Statens Institutionsstyrelse (SiS), Riksskatteverket, Juridiska Fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska Fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan Stockholms universitet, Statens medicinsk-etiska råd, Svenska Läkaresällskapet, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Östra, Sveriges Psykologförbund, Familjerättssociomernas Riksförening, Föreningen Sveriges Kommunala Familjerådgivare, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska kyrkan, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), RFSL-Sociomerna, Föreningen Homosexuella Läkare, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), Riksförbundet Ekumeniska grupperna för kristna homo- och bisexuella (Riks-EKHO), Adopterade Koreaners Förening (AKF), Forum för adopterade, Förbundet Adoptionscentrum (AC), Familjeföreningen för internationell adoption, Barnen Framför Allt – Adoptioner, Riksförbundet Barnens Rätt i Samhället (BRIS) och Rädda Barnen.

Linköpings universitet, Tema Barn, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet, Institutionen för Psykologi vid Lunds universitet, Sveriges Advokatsamfund, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landstinget i Östergötland, Riksförbundet för familjers rättigheter, Lesbisk Nu, Adopterade Etiopiernas Förening och AFO – organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Skåne har avstått från att yttra sig.

Yttrande har dessutom avgetts av AFO – organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Stockholm, Frälsningsarmén, Homosexuella liberaler, Föreningen Homosexuella Socialdemokrater, Adoptionsrådgivningen i Stockholm, Föreningen för Gaypoliser i Sverige, Frälsningsarméns Scoutförbund, Humanisterna, Barnens Vänner Internationell Adoptionsförening, Katolska Biskopsämbetet, Nätverket Adopterades Röst, Sveriges Kristna Råd och Kalix Lekmannakår. Yttranden har också kommit in från ett stort antal enskilda personer.